

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Övergång mellan förskola och förskoleklass för barn i behov av särskilt stöd - en kvalitativ intervjustudie

Diana Jonsson
Rebecca Lindquist

Uppsats/examensarbete: 15 hp
Kurs: SPP 610
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Ht/2019
Handledare: Ann Nordberg
Examinator: Joanna Giota

ABSTRACT

Uppsats/examensarbete: 15 hp
Kurs: SPP 610
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: HT/2019
Handledare: Ann Nordberg
Examinator: Joanna Giota

Nyckelord: förskola, förskoleklass, barn i behov av särskilt stöd, metoder för övergångar.

SAMMANFATTNING

Syfte

Det övergripande syftet med denna studie är att undersöka och belysa frågor kring övergången mellan förskola och förskoleklass, och i synnerhet för barn i behov av särskilt stöd. Av särskild vikt är att diskutera de möjligheter och hinder som pedagoger upplever i samband med övergångarna och hur dessa kan bli effektivare för att optimalt främja barnens fortsatta lärande och utveckling.

Metod

Kvalitativa samtalsintervjuer genomfördes med de deltagande pedagogerna i förskola och förskoleklass. För att sammanfatta allt material användes tolkning på manifest nivå och den kvalitativa textanalysen för att få fram de viktigaste delarna i texten som användes för att besvara frågeställningarna och nå syftet med undersökningen.

Teori

I denna studie redogörs för olika specialpedagogiska perspektiv som finns inom det specialpedagogiska området. Dessa används för att kunna förstå problematiken i denna studie. De specialpedagogiska perspektiv som används som teoretisk ram är: organisationsperspektivet, samhälls- och strukturperspektivet, det relationella perspektivet och perspektiv på inkludering. Fenomenologisk ansats användes för analys av deltagarnas uppfattningar om hur övergångar mellan förskola och skola fungerar för barn i behov av särskilt stöd.

Resultat

Utifrån den genomförda analysen framkom fyra teman och de var följande: 'ledningsstöd', 'stöd från barnhälsovården och elevhälsan', 'dokumentation', 'samverkan' och 'sekretess'. Utifrån temat, 'ledningsstöd', framkom att samtliga pedagoger önskar sig mer stöd av sina rektorer i övergångsprocessen, främst i form av mer tid till planering inför övergångar och mer tid till samverkan mellan de båda verksamheterna i form av bland annat gemensamma möten och skolbesök. Under temat, 'stöd från barnhälsovården och elevhälsan', utkristalliserades att samtliga pedagoger önskar stöd från barnhälsovården och elevhälsans professioner, då främst från specialpedagogen, i övergångsprocessen för att säkerställa att rätt information kommer fram till de involverade. Nästa tema, 'dokumentation', där visade det sig att samtliga pedagoger på förskolan är villiga att lämna relevant information till skolan om ett barn i behov av särskilt stöd och att pedagoger i förskoleklassen önskar få så mycket information som möjligt från förskolan gällande dessa barn. Slutligen visade det sig utifrån temat, 'samverkan och sekretess' att samtliga pedagoger tycker att mer samarbete mellan verksamheterna borde främjas så att övergångsprocessen kan genomföras så smidigt som möjligt.

FÖRORD

Denna studie har genomförts i ett nära samarbete mellan oss författare. Skrivarbetet har gjorts gemensamt och vi har tagit lika ansvar för samtliga delar i denna studie. Det är därför svårt att urskilja individuellt skrivna delar.

Vi vill tacka vår handledare Ann Nordberg för ett gott samarbete och värdefull handledning. Vi vill även passa på att rikta ett stort tack till våra respektive familjer för att de har varit ett viktigt stöd för oss under hela utbildningen samt för det stöd vi har fått under genomförandet av detta examensarbete. Ett stort tack till pedagogerna på förskolan och i förskoleklassen som deltog i samtalsundersökningen.

Vi tillägnar detta examensarbete till alla pedagoger på förskolan och i förskoleklass som arbetar hårt för att alla barn ska få en trygg och god övergång till skolan.

Innehållsförteckning	
ABSTRACT	1
1 INLEDNING	5
2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
2.1 Syfte	6
2.2 Frågeställningar	6
3 DEFINITION AV BEGREPP	6
3.1 Övergångar	7
3.2 Barn i behov av särskilt stöd	7
3.3 Samverkan	7
3.4 Barnhälsovårdens och elevhälsans roll vid övergångar	8
3.5 Sekretess mellan förskola och förskoleklass vid övergångar	8
3.6 Pedagogisk dokumentation i förskola och förskoleklass	8
4.1 Forskning, skollagen och styrdokument	9
4.1.1 Övergångar	9
4.1.2 Barn i behov av särskilt stöd	10
4.1.3 Samverkan	11
4.1.4 Barnhälsovården och elevhälsans roll vid övergångar	12
4.1.5 Sekretess mellan förskola och förskoleklass vid övergångar	13
4.1.6 Pedagogisk dokumentation	13
4.2 Tidigare forskning	14
4.3 Teoretiska utgångspunkter	18
4.3.1 Specialpedagogiska perspektiv	18
4.3.2 Forskningsansats - Fenomenologi	20
5 METOD	21
5.1 Datainsamling	21
5.3 Presentation av respondenterna	23
5.4 Genomförande	23
5.5 Bearbetning och analys	24
5.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	25
5.7 Etik	26
6 RESULTAT OCH ANALYS	26
6.1 Ledningens stöd	27
6.2 Barnhälsovårdens och elevhälsans roll vid övergångar	30
6.3 Dokumentation	31
6.4 Samverkan och sekretess	33

6.5 Sammanfattning	36
6.5.1 Ledningsstöd	36
6.5.2 Stöd från barnhälsovården och elevhälsan	37
6.5.3 Dokumentation	37
6.5.4 Samverkan och sekretess	37
7 DISKUSSION	38
7.1 Pedagogernas upplevelser kopplat till tidigare forskning	38
7.4 Metoddiskussion	43
7.5 Slutdiskussion	43
8 FRAMTIDA FORSKNING	44
9 REFERENSER	46
10 BILAGA - INTERVJUGUIDE	50

INLEDNING

Förskolan är en frivillig verksamhet för barn mellan 1-5 år. Enligt läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) är syftet med dess verksamhet att lägga grunden för ett livslångt lärande där utbildningen utgår från en helhetssyn på barn och deras behov, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Det år barnen fyller sex år lämnar de förskolan för att börja i förskoleklassen i grundskolan. Enligt läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Skolverket, 2011) är syftet med undervisningen i förskoleklassen bland annat att stimulera barnens allsidiga utveckling och lärande, förmedla och förankra grundläggande värden och främja elevernas lärande. Vidare står det skrivet i läroplanen (Skolverket, 2011) att undervisningen i förskoleklassen ska ta sin utgångspunkt i barnens behov och intressen samt i det kunnande och de erfarenheter som barnen tidigare har tillägnat sig, men också kontinuerligt utmana dem vidare genom att inspirera till nya upptäckter och kunskaper.

När ett barn lämnar förskolan för att börja i förskoleklass innebär detta en stor förändring som kan upplevas som svår för vissa barn. Barnen lämnar sin trygga miljö på förskolan för att stiga in i skolans miljö och skolbarnsomsorg, vilket oftast innebär större barngrupper, större lokaler och färre pedagoger. Det är därför viktigt att övergångar utformas på ett sådant sätt att de upplevs som trygga för barnet och underlättar barnets fortsatta lärande påvisar en statlig utredning som gjordes 2010 (SOU 2010:95). Enligt utredningen (SOU 2010:95) har olika undersökningar visat att övergångar kan vara extra svåra för barn i behov av särskilt stöd. En övergång mellan förskola och förskoleklass kan ibland innebära att viktig information går förlorad, dels på grund av offentlighets- och sekretesslagen och dels på grund av brister i rutiner för hur övergångar ska gå till (SOU 2010:95). För att underlätta vid övergångar och förhindra att viktig information går förlorad behöver det finnas centrala riktlinjer för hur övergångar och dokumentation ska hanteras (SOU 2010:95). År 2011 fick Skolverket, med anledning av de nämnda riskerna, i uppgift av regeringen att i samarbete med Socialstyrelsen utforma ett stödmaterial om hur skolor bör utforma dokumentation om elever i behov av särskilt stöd inför övergångar. Stödmaterialen betonar vikten av att förskolans och förskoleklassens verksamheters arbete samordnas, vilket ska kunna leda till att det blir en fungerande kraftfull samverkan (Skolverket, 2014). Flera möten, både på ledning- och verksamhetsnivå samt på individnivå med vårdnadshavare, är nödvändiga för att åstadkomma god samverkan med övergångar som är gynnsamma för barnen (Skolverket, 2014).

Författarna till denna studie har som verksamma pedagoger inom förskola och skola, och under deras år i yrket märkt att övergången mellan förskola och förskoleklass sker på olika sätt. Dessa

olika sätt fungerar olika bra för barn i allmänhet och för barn i behov av särskilt stöd i synnerhet. Det har bland annat visat sig att dessa övergångar kan vara utformade på sådant sätt att dem upplevs som mer eller mindre trygga för barnen. Upplevelser från vår sida är även att viktig information om barnen ibland går förlorad i en övergång. Information som enligt oss hade kunnat underlätta barnets fortsatta lärande. Frågan ställs vad detta kan bero på och funderingar hos oss har varit om detta kan vara beroende på hur pedagoger, både i förskolan och i förskoleklass, uppfattar och förstår de olika tillvägagångssätt och metoder som finns för hur övergången ska ske. Det finns olika tillvägagångssätt och metoder för att genomföra övergångar och för oss blir det intressant att undersöka och få mer kunskap om hur dessa fungerar för barn i behov av särskilt stöd.

2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

2.1 Syfte

Det övergripande syftet med denna studie är att undersöka och belysa frågor kring övergången mellan förskola och förskoleklass, och i synnerhet för barn i behov av särskilt stöd. Av särskild vikt är att diskutera de möjligheter och hinder som pedagoger upplever i samband med övergångarna och hur dessa kan bli effektivare för att optimalt främja barnens fortsatta lärande och utveckling. De frågeställningarna som undersöks är mer specifikt:

2.2 Frågeställningar

- Vilka uppfattningar har pedagoger i förskola och förskoleklass om tillvägagångssätt och metoder för övergångar för barn i behov av särskilt stöd?
- Hur uppfattar pedagoger att dessa tillvägagångssätt och metoder fungerar för barn i behov av särskilt stöd?

3 DEFINITION AV BEGREPP

I detta avsnitt redogörs för de centrala begrepp denna studie bygger på, nämligen, 'övergångar', 'barn i behov av särskilt stöd', 'samverkan', 'barnhälsovårdens och elevhälsans roll vid övergångar', 'sekretess mellan förskola och förskoleklass vid övergångar' och 'pedagogisk dokumentation i förskola och förskoleklass'. Senare, under avsnittet Litteraturgenomgång, tas det upp hur forskning, skollagen och styrdokument tolkar dessa begrepp.

3.1 Övergångar

Begreppet övergångar används ofta i pedagogiska sammanhang och Van Gennepe (1960) beskriver övergångsprocessen utifrån tre olika faser. Utifrån den första preliminala fasen beskrivs ett avslut från det som varit, vilket innebär att barnet slutar på förskolan för att i den andra liminala fasen stiga in i skolans värld. Enligt forskaren är det i den liminala fasen som själva övergången sker. Den postliminala fasen som är den sista fasen i övergångsprocessen beskrivs som ett permanent inträde i en ny värld med en ny status (Van Gennepe, 1960). Barnet har nu blivit en del av skolans värld, en värld som en gång var främmande, och fått en ny identitet som skolelev.

3.2 Barn i behov av särskilt stöd

Enligt Socialstyrelsen (1995) definieras barn i behov av särskilt stöd som följande:

Barn med funktionshinder av olika svårighetsgrad, t.ex. rörelsehinder, utvecklingsstörning, hörsel- eller synskador, är en förhållandevis liten del av samtliga barn med behov av särskilt stöd. En betydligt större grupp utgörs av de barn som har mer diffusa och svårtolkade problem. Det kan gälla barn med olika typer av lättare funktionsstörningar och utvecklingsavvikelse med biologisk grund, exempelvis koncentrationssvårigheter och motorisk-perceptuella svårigheter, eller barn med språk- och talsvårigheter. Det kan också gälla barn med känslomässiga och/eller psykosociala svårigheter samt barn som far illa (Socialstyrelsen, 1995:2, s.49).

Socialstyrelsens definition ovan innefattar alla möjliga typer av problematik och svåra situationer som ett barn som är i behov av särskilt stöd kan befinna sig i. Därför har det inom ramen för denna studie valts att betrakta barn i behov av särskilt stöd utifrån Socialstyrelsens definition.

3.3 Samverkan

Enligt Danermark (Socialstyrelsen, 2013) ställs det höga krav på kunskap kring samverkan för samhällets verksamheter för barn och unga. Målet med samverkan är att verksamheterna, som inom ramen för denna studie menas förskola och förskoleklass, ska samarbeta på ett sådant sätt att det gynnar barnens situation och utveckling. För att samverkan ska fungera på ett bra sätt mellan olika yrkes och verksamhetsföreträdare är goda relationer och tilliten till varandras yrkeskompetenser viktiga skriver Jakobsson och Lundgren (2013). Vidare skriver forskarna att

samverkan ska präglas av ett barnperspektiv där barnets bästa står i centrum. Det är viktigt skriver forskarna att barnets behov synliggörs och barnets rättigheter hävdas och försvaras.

3.4 Barnhälsovårdens och elevhälsans roll vid övergångar

Inför övergångar från förskola till skola för barn i behov av särskilt stöd sker ofta ett samarbete mellan förskola, barnhälsovård, förskoleklass och elevhälsa. Samverkan inför övergången mellan de olika instanserna är nödvändiga för att lyfta fram och förebygga svårigheter, samt underlätta barnens fortsatta lärande (Socialstyrelsen, 2014). Barnhälsovården ansvarar för barnens hälsa i förskoleåldern, och när barnen börjar i förskoleklass tar elevhälsan över ansvaret för barnen. När det gäller barn i behov av särskilt stöd bör samverkan ske mellan de ovan nämnda instanserna för att nå framgång vid övergångar gällande barnens fortsatta lärande och välbefinnande (SOU 2010:95).

3.5 Sekretess mellan förskola och förskoleklass vid övergångar

I enlighet med offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400) finns riktlinjer för hur förskolan och skolan ska agera när det gäller överlämnande av information och pedagogisk dokumentation. Dessa riktlinjer syftar till att skydda enskilda barns personliga förhållanden. Riktlinjerna i förskolan är strängare formulerade än vad de är i förskoleklassen; i förskolan behövs vårdnadshavares samtycke vid överlämning av information till förskoleklass. Möjlighet finns för förskolan att lämna avidentifierad information vid en överlämning, men detta kan inte alltid hindra att kopplingar hittas mellan individen och informationen, därför måste en bedömning ske efter vilka omständigheter som finns i det enskilda fallet (SFS 2009:400).

3.6 Pedagogisk dokumentation i förskola och förskoleklass

Enligt den statliga utredningen som gjorde 2010 (SOU 2010:95) är det inför övergångar från förskola till förskoleklass viktigt att dokumentation om barn har pedagogisk relevans och är saklig, aktuell och kortfattad för att vårdnadshavare ska ge sitt medgivande till att dokumentationen överlämnas. Det är också viktigt för att informationen inte ska vara svårtolkad. Svårtolkad dokumentation kan leda till att skolan inte kan bygga vidare på barnets tidigare erfarenheter och kunskaper eller möta och förstå barnens behov av stöd. Det skulle kunna få förödande konsekvenser för barnet i form av att det kan gå lång tid innan barnet får det stöd som det har rätt till (SOU 2010:95).

4 LITTERATURGENOMGÅNG

I detta avsnitt redogörs för tidigare forskning inom det ämne som denna studie undersöker. Dessutom tas upp hur forskning, skollagen och styrdokument tolkar begreppen som togs upp i föregående avsnitt. I detta avsnitt tas också upp de teoretiska utgångspunkter inom de specialpedagogiska perspektiven och den fenomenologiska ansatsen som denna studie baseras på.

4.1 Forskning, skollagen och styrdokument

Här presenteras hur forskning, skollagen och styrdokument tolkar de begreppen som definierades i föregående avsnitt.

4.1.1 Övergångar

Begreppet övergångar används ofta i pedagogiska sammanhang och enligt Vogler, Crivello och Woodhead (2008) fyller begreppet flera funktioner när det gäller att beskriva förändringar i dessa sammanhang. I sin text ger forskarna även en vidare beskrivning av begreppets betydelse och innebörd utifrån två olika huvudteman. Det ena handlar om att forskarna vill försöka ge en strukturerad syn på vad övergångar är och det andra handlar om att forskarna försöker förstå betydelsen av övergångar för barns utveckling, samt vad som kännetecknar goda övergångar (Vogler et al. 2008). Dessa huvudteman bygger på en bredare tolkning av begreppet, vilket innebär en beskrivning av övergångar som innefattar alla olika slags händelser som innebär en förändring i en persons utveckling.

Det år barnen fyller sex år påbörjar de sin övergång från förskola till förskoleklass. Det är viktigt att övergångar utformas på ett sådant sätt att de underlättar barns fortsatta lärande, detta står skrivet i den statliga utredning (SOU 2010:95). I utredningen undersöktes bland annat övergångar från förskola till förskoleklass och hur dessa kan komma att upplevas för barnen. Undersökningen visade bland annat att övergångar innebär så stora förändringar att de upplevs som svåra för vissa barn, och extra svåra är övergångarna för barn i behov av särskilt stöd. Orsaken till detta är bland annat att det brister i rutiner för hur övergångar ska gå till (SOU 2010:95). Dessutom händer det ibland att viktig information om barnen som behöver nå fram till skolan går förlorad i en övergångsprocess, vilket kan försvåra övergången ytterligare för barn i behov av särskilt stöd (SOU 2010:95). Den statliga utredningen (SOU 2010:95) resulterade bland annat i att man insåg att det behöver finnas centrala riktlinjer för hur övergångar och dokumentation ska hanteras, detta

för att underlätta vid övergångar och förhindra att viktig information om barnen går förlorad. År 2011 fick därför Skolverket och Socialstyrelsen i uppgift av regeringen att i samarbete med varandra utforma ett material om hur skolor bör utforma dokumentation om elever i behov av särskilt stöd inför övergångar, vilket kom att bli en vägledning för elevhälsan (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016). Stödmaterialet gavs senare ut av Skolverket (2014) och har som syfte att ge exempel på olika sätt att förtydliga och planera övergångar. Dessutom ges idéer om hur förskola och skola kan arbeta för att ge barn och elever en kontinuitet i sin skolgång oberoende av skolbyten. I stödmaterialet finns även förslag på hur ett så kallat 'årshjul' kan upprättas och som innehåller moment som är viktiga att ha med under ett läsår. I årshjulet finns bland annat förslag på när överlämningssamtal mellan vårdnadshavare, förskollärare, barnhälsans professioner och elevhälsans professioner ska planeras och genomföras. Det finns också förslag på när barnet ska få besöka skolan och dess nya lärare (Skolverket, 2014).

4.1.2 Barn i behov av särskilt stöd

I skollagen (2010:800) står det skrivet att alla barn har rätt till stöd, vilket innebär att alla ska få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. De barn som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla kunskapskraven har rätt till stöd, som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser (2010:800). Enligt läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2011) är det inte endast barn med funktionsnedsättningar som har rätt till särskilt stöd, utan alla barn som befinner sig i svårigheter av olika slag ska ges stimulans och särskilt stöd. Enligt Hwang och Nilsson (2011) förknippas ofta begreppet "barn i behov av särskilt stöd" med de barn som har någon form av funktionsnedsättning. Författarna poängterar att funktionsnedsättning inte enbart innefattar de barn som exempelvis sitter i rullstol eller har någon annan synlig funktionsnedsättning, utan även barn med en mindre synlig funktionsnedsättning. Det är viktigt, hävdar Hwang och Nilsson (2011), att man på största allvar uppfattar signaler från barn som kan förknippas med olika diagnoser, så att funktionsnedsättningen kan upptäckas i ett tidigt stadiet och barnet kan få rätt stöd så tidigt som möjligt. Sandberg (2014) beskriver begreppet "barn i behov av särskilt stöd" utifrån en traditionell indelning såsom utvecklingsstörning, rörelsehinder, hörsel-, syn- och språkstörning samt övriga funktionsnedsättningar. Andra medicinska funktionsnedsättningar kan exempelvis vara allergier, diabetes, epilepsi eller astma.

Lutz (2013) diskuterar definitionen av barn i behov av särskilt stöd utifrån den bedömning som görs i den pedagogiska verksamheten. Dessutom hävdar författaren att de som verkar i den

pedagogiska verksamheten måste få kunskap om var barnet och eleven befinner sig kunskapsmässigt för att kunna anpassa verksamheten till det enskilda barnet som placeras i en specifik kategori. Enligt Lutz (2013) görs dessa kategorier utifrån ett vuxenperspektiv och resultatet blir att dessa barn utgör ett problem, det vill säga, det är barnet som bär problemet. Genom att placera barnet i denna kategori blir barnet och dess föräldrars påverkansmöjlighet begränsad (Lutz, 2013). Dessutom blir barnets beteende föremål för olika professioners uppfattningar om normalitet och avvikelser. Lutz (2013) belyser vidare att det är mötet mellan barnet och miljön som skapar svårigheter och funktionshinder. Enligt författaren har den pedagogiska forskningen kommit fram till att det är det relationella perspektivet som borde ses som grund för att definiera begreppet barn i behov av särskilt stöd. Utifrån det relationella perspektivet hamnar svårigheterna utanför barnet och placeras istället i den miljö barnet befinner sig i.

4.1.3 Samverkan

Danermark, Germundsson, Löf och Englund (2009) kom i sin forskning fram till att samverkan mellan verksamheter ska vara stimulerande, kompetenshöjande och innebära effektivitet, men också bidra till god kvalitet i verksamheten. Vidare betonas att samverkan mellan verksamheter just nu är svår och komplex. Enligt Sveriges kommuner och landsting (SKL, 2013) nämns samverkan som en viktig framgångsfaktor när det gäller barn i behov av särskilt stöd. Desto större skolsvårigheter desto viktigare blir samverkan (SKL, 2013). Statens offentliga utredning (SOU 2016:94) visar att när olika verksamheter från en kommun, exempelvis skolan och socialtjänsten, kommer samman i form av ett team för att möta olika problem så ger det goda resultat som gynnar barnen.

Enligt Skolverket (2014) behövs vissa förutsättningar för att samverkan ska fungera på ett bra sätt och dessa är a) styrning, b) struktur och c) samsyn. Med styrning och struktur menas att organisera samverkan och det kräver tydlig styrning på alla ledningsnivåer. Enligt Skolverket (2014) är det viktigt att ledningen legitimerar och förankrar samverkan på lägre nivåer, formulerar mål samt efterfrågar resultat från samverkansprocessen. Struktur innebär dessutom precisering av målgrupper, tydlig arbetsfördelning och rutiner för samverkan. När det gäller samsyn beskriver Skolverket (2014) vikten av en gemensam problemförståelse då flera aktörer samverkar. Detta innebär bland annat en gemensam värdegrund samt respekt för och tillit till varandras uppdrag och kompetens. Det innebär också att man har en någorlunda gemensam uppfattning om problemet eller behovet och vilka insatser som kan behövas (Skolverket, 2014). Dessa tre faktorer har enligt

Skolverket (2014) visat sig vara grundläggande förutsättningar för en väl fungerande samverkan mellan förskola och förskoleklass, vilket i sin tur är avgörande för en god övergång mellan dessa verksamheter (Skolverket, 2014). Enligt Skolverket (2014) är det viktigt att båda verksamheternas arbete samordnas, vilket i sin tur kan leda till att det blir kraft i samverkan. Flera möten, både på ledning- och verksamhetsnivå samt på individnivå med vårdnadshavare, är nödvändiga för en god samverkan och övergång. Det är också viktigt att samverkan alltid präglas av ett konsekvent elevperspektiv och att man utgår från principen att eleven och vårdnadshavare är delaktiga (Skolverket, 2014). Jakobsson och Lundgren (2013) beskriver hur sekretessregler kan vara ett hinder för samverkan i arbetet med barn i behov av särskilt stöd och att det därmed blir viktigt att få vårdnadshavares samtycke för att lämna information om barnet till skolan. Övergången mellan förskola och skola är ofta en svår period för barn i behov av särskilt stöd och det är därför viktigt med en god och fungerande samverkan framhåller Jakobsson och Lundgren (2013).

I de båda verksamheternas läroplaner (Läroplanen för förskolan, 2018; Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, 2011) står det skrivet att förskolan och förskoleklassen ska samverka med varandra för att stödja barns utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv. Där står också att verksamheterna ska ansvara för att utbyta kunskaper, erfarenheter och information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i barnens utveckling och lärande. Vid övergångarna ska båda verksamheterna särskilt uppmärksamma barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling. Dessutom ska båda verksamheterna i samverkan med varandra förbereda barnen och deras vårdnadshavare inför övergångar (Läroplanen för förskolan, 2018; Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, 2011).

4.1.4 Barnhälsovården och elevhälsans roll vid övergångar

I enlighet med skollagen ska elevhälsan främst vara en förebyggande och hälsofrämjande instans, och stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål (SFS 2010:800). Elevhälsan kan vara organiserad på olika vis, men ska enligt skollagen bestå av olika professioner och omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses (SFS 2010:800). Inom elevhälsans arbete förekommer stor samverkan mellan olika personalgrupper inom skolan, gentemot socialtjänsten samt hälso- och sjukvården. Inom några få kommuner i Sverige

förekommer även samverkan mellan elevhälsan och förskolan i form av att specialpedagog och psykolog finns tillgängliga för förskolans personal. Elevhälsan kopplas också in om skolan upptäcker något som pedagogen inte kan hantera utifrån sin pedagogiska kompetens eller om pedagogen önskar stöd i sitt arbete (SOU 2010:95).

Sammanfattningsvis så kan elevhälsan vara organiserad på olika sätt. Det kan innebära att delar av elevhälsan finns placerad på den lokala skolan som en tillgång för elever och pedagoger närhelst det behövs. Det kan också innebära att valda delar av elevhälsan är organiserad och placerad på en annan plats och tillgänglig utifrån uppdrag från pedagog eller rektor (SOU 2010:95).

4.1.5 Sekretess mellan förskola och förskoleklass vid övergångar

När det gäller övergångar för barn i behov av särskilt stöd kan det finnas en risk för att viktig pedagogisk information går förlorad. Detta kan bero på att utredningar och eventuella åtgärdsprogram oftast är skyddade genom sekretess, men också på grund av att förskolan inte fått vårdnadshavares samtycke att överlämna nödvändig information om barnet (SOU 2010:95). Olsson (2015) betonar att så långt det är möjligt ska man försöka få ett samtyckesavtal från vårdnadshavarna när det gäller överlämning av information från förskola till förskoleklass. Vidare påpekar författaren att barnhälsovården, läkare och elevhälsans skolsköterska har en strängare sekretess än vad andra professioner har, vilket kan påverka det fortsatta arbetet med barnet om vårdnadshavare inte ger sitt samtycke till att information ges vidare. Enligt offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400) finns dock en generalklausul som gör det möjligt att lämna information mellan olika myndigheter trots att vårdnadshavare inte gett sitt medgivande. Då denna klausul ska nyttjas måste det tydligt framgå att informationen är av sådan karaktär att den endast är till fördel för barnet.

När det gäller övergångar och eventuella sekretessproblem verkar den starkaste framgångsfaktorn vara att åstadkomma ett förtroendefullt samarbete mellan förskola och vårdnadshavare. Ett samarbete uppbyggt på ömsesidig respekt och ett ömsesidigt förtroende, samt en tilltro till att förskolans dokumentation är professionell och innehåller relevant information för elevens fortsatta lärande är av vikt för framgångsrika övergångar (SOU 2010:95).

4.1.6 Pedagogisk dokumentation

Enligt läroplanen för grundskolan förskoleklassen samt fritidshemmet (Skolverket, 2011) ska elever i förskoleklass stöttas och utmanas i deras fortsatta lärande. För att detta ska kunna ske

behövs kunskaper om varje elevs tidigare erfarenheter och kunskaper. I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) står det skrivet att förskolläraren ska ansvara för att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följs upp och analyseras. Detta görs för att kunna utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att lära och utvecklas i enlighet med läroplanens mål och intentioner. Den pedagogiska dokumentationen beskrivs inom förskolan som ett arbetsverktyg för att utvärdera och utveckla förskolans verksamhet så att den tillgodoser varje enskilt barn utifrån var och ens förutsättningar och behov (Skolverket, 2018). Enligt Johansson (2016) används pedagogisk dokumentation inom förskolan för flera syften. Förskollärare kan utveckla sina egna kunskaper men också få idéer om hur de kan utveckla verksamheten. Dessutom kan barnen minnas och få syn på sitt eget lärande genom dokumentation. Dokumentationen syftar också till att förmedla kunskap om barnet till deras vårdnadshavare, men även synliggöra lärprocesser, lärstrategier och få syn på barn som tillfälligt eller varaktigt behöver stödsatser (Johansson, 2016).

4.2 Tidigare forskning

I detta avsnitt redogörs för forskning om hur övergångar fungerar i allmänhet och för barn i behov av särskilt stöd i synnerhet. Här redogörs för forskning som har gjorts i Sverige och utomlands.

Elvstrand och Lago (2018) har undersökt samverkan och övergångar mellan förskola, fritidshem, förskoleklass och grundskola. De visar att övergångar mellan verksamheter kan innebära förändringar gällande såväl organisation, sociala relationer, identitet och pedagogik. Forskarna skriver vidare att detta är något som barnen som gör dessa övergångar måste förhålla sig till och försöka förstå. För att barn ska kunna skapa mening och förståelse om övergångar är det viktigt att pedagogerna ger tydlighet och skapar kontinuitet i övergångsprocessen genom att vara lyhörda när de kommunicerar med barnen. Med kontinuitet belyser forskarna att verksamheterna inte behöver vara lika eftersom det är just skillnaderna mellan dessa som gör att det blir en övergång.

Ackesjö (2015) beskriver hur övergångar från förskola till förskoleklass organiseras och genomförs på olika förskolor och skolor. Det som bland annat lyfts fram är att barn tenderar att göra fler övergångar mellan barngrupper och sociala gemenskaper ju yngre de är och att det är viktigt att barn hanteras varsamt i dessa övergångar. I en studie som Ackesjö genomförde 2014 om barns upplevelser av övergångar framhålls att hälften av de barn som deltagit i studien känner oro vid övergång till förskoleklass. För barnen innebär övergångar från förskola till förskoleklass att lämna det trygga och möta det okända, nya platser, nya människor, nya roller och nya regler

(Ackesjö, 2014). Vidare betonas att bara några få barn klarar dessa övergångar på ett bra sätt och utvecklas vid varje ny utmaning. Men de allra flesta barn är i behov av ett tydligt och strukturerat tillvägagångssätt för att få förståelse för och hinna bearbeta det som ska förändras i deras vardag. Om barnen inte får möjlighet till detta kan övergången upplevas som skrämmande, vilket i sin tur kan leda till att barnen tvingas lägga mycket energi på att försöka förstå de förändringar som skett. I ytterligare en studie (Ackesjö, 2018) undersöktes vårdnadshavares perspektiv på sina barns övergång från förskola till skola. I studien framkom bland annat att övergångar mellan skolformer måste betraktas ur ett sociokulturellt perspektiv baserat på dialog mellan individ, hem och de olika institutionerna i skolsystemet. Denna dialog är särskilt viktig om skolan ska kunna göra sig redo för, och anpassa sig till de barn som kommer dit påpekar Ackesjö (2018). Vidare betonas att barnens övergångar från förskola till förskoleklass måste ske i samverkan mellan individ, hemmet, förskola och skola, detta för att skolan ska kunna göra sig redo för att möta alla barn utifrån deras olika förutsättningar och behov.

Sandberg (2012) beskriver övergångar från förskola till skola som en lång process som anses vara över först när barnet etablerat sig och är hemmastadd i den nya kulturen på skolan. Vidare beskrivs övergången som en period i livet som innebär att barn ställs inför nya utmaningar och krav. I mötet med skolan intar barnen bland annat rollen som elev och vissa av dessa barn intar dessutom rollen som en elev i behov av särskilt stöd, vilket kan komma att innebära olika stödinsatser under lång tid (Sandberg, 2012). Tiden inför skolstart ses, enligt forskaren, som en viktig och för vissa barn kritisk period i livet. För barn som på något sätt är mer sårbara än andra kan övergången innebära en särskild påfrestning som inte endast påverkar den första tiden i skolan utan även kan ge avtryck i ett betydligt längre perspektiv. Det är därför viktigt, betonar Sandberg (2012), att övergången görs mjuk och genomförs på ett sådant sätt att barnen upplever trygghet och kontinuitet. Forskaren intar ett sociokulturellt perspektiv och betonar betydelsen av samverkan mellan förskola och skola för att övergångsprocessen ska genomföras på ett sådant sätt att barnen upplever trygghet och kontinuitet. Vidare beskriver Sandberg (2012) vikten av att personal i både förskola och skola tar del av varandras arbetsformer och innehåll för att uppnå en samsyn. Även samverkan mellan hemmet och förskola/skola poängteras vara av stor vikt för att förhindra att problem uppstår. Sandberg (2012) poängterar att en god samverkan mellan förskola, skola och hem skapar förutsättningar för en mjuk och trygg övergång där barnen upplever kontinuitet.

Alatalo, Meier och Frank (2014) betonar bland annat i sin studie att en lyckad övergång och en lustfylld skolstart ger goda förutsättningar för lyckade skolupplevelser och gynnsam

kunskapsutveckling, både vad gäller ämneskunskaper och sociala färdigheter. För att övergången ska lyckas väl behöver det, enligt författarna, finnas ett samarbete och en kontinuitet mellan förskolan, skolan och hemmet. För att skapa en god kontinuitet i övergången krävs det att skolan får tillräckligt med information om barnets tidigare erfarenheter. Alatalo et al. (2014) framhåller vidare att brist på kommunikation och fungerande samverkan mellan förskola och skola kan utgöra ett hinder för kontinuitet, vilket bland annat kan innebära att kunskapen om barnens kompetenser och vad de har med sig i form av tidigare erfarenheter skulle få liten eller ingen uppmärksamhet. Betydelsen av att de båda verksamheterna avsätter tillräckligt med tid och resurser betonas också för att få till möten och samtal mellan överlämnande och mottagande lärare. Detta är viktigt för att motverka svårigheter i övergång från förskola till förskoleklass (Alatalo et al., 2014).

Hellblom-Thibblins (2018) undersökning handlar om hinder och utmaningar när barn möter nya miljöer vid pedagogiska övergångar. Forskningen fokuserar på hur barn med olika förutsättningar kan uppfattas och förstås vid pedagogiska övergångar, särskilt avseende hinder och utmaningar. Författaren har kommit fram till att det är leken och den sociala utveckling som står i fokus på förskolan. Enligt forskaren har detta resulterat i att barnens olika förutsättningar och behov ses som tillgångar och en del i gruppen där grupprocesser är det centrala. Enligt Hellblom-Thibblin (2018) ändras detta successivt när barnen börjar i förskoleklass där individens och de individuella förmågorna betonas mer. Dessa ändringar ”medförde samtidigt att målsättningen för och kravet på barnet förändrades och därmed också vad som skulle uppmärksammas eller uppfattas som hinder eller utmaningar” (2018:41), vilket ur lärarnas perspektiv innebär olika förutsättningar för barnens utveckling och lärande i möten med verksamheterna. Ett annat resultat i Hellblom-Thibblins (2018) studie visar att de sociala samspelsprocesser och mer uppgiftsorienterade aktiviteter som barnen möter i förskoleklassen lyfter fram förändringar i barnens förutsättningar för att kunna prestera i den nya miljön. Enligt författaren är de nya förutsättningarna kopplade till barnens behov av stöd och att anpassningar borde göras i den aktuella lärandemiljön. Författaren påpekar att barnens olika förutsättningar, olika behov av stöd och anpassningar i den nya lärandemiljön belyser de hinder och utmaningar som kan orsakas i samband med övergångar från förskola till förskoleklass. Dessa hinder och utmaningar är, enligt författaren, en förutsättning för att bygga en inkluderande pedagogik där syftet är att tillfredsställa barns olika behov.

Peters, Hartley, Rogers, Smith och Carr (2009) har genomfört ett projekt under tre år i Auckland, Nya Zeeland, som syftade till att utveckla en gemensam förståelse om övergångar mellan förskola och skola. Författarna undersökte hur övergångarna mellan förskola och skola fungerade eftersom

tidigare forskning (Timperley, McNaughton, Howie, & Robinson, 2003; Timperley & Robinson, 2002) hade visat att det funnits negativa relationer mellan båda verksamheterna. De kom fram till att även om pedagogerna från båda verksamheterna var villiga att samarbeta hade de olika förväntningar på varandras insatser och var missnöjda med hur organisationen såg ut. Rekommendationer utifrån tidigare forskningsresultat (Timperley et. al. 2003; Timperley & Robinson, 2002) har påvisat att pedagoger från både förskola och skola behöver fokusera mer på hur väl de skall nå syftet med att genomföra en tillfredsställande övergång. Den nya undersökningen som Peters et. al. (2018) genomförde har sin utgångspunkt i den nya reformen som Nya Zeeland implementerade 2007 i läroplanerna för de båda verksamheterna. Denna undersökning ledde till att delar av läroplanen för förskolan kopplades till nyckelkompetenserna i skolan och till en nationell strategisk reform för barn i Nya Zeeland. I den reform som genomfördes i Nya Zeeland rekommenderades att pedagogerna i båda verksamheterna ska ha en förståelse för varandras läroplaner. För en lyckad övergång kom undersökningen fram till tre viktiga teman: 1) främja barnens tillhörighet och engagemang i förskoleklass, 2) samarbete och professionella relationer mellan pedagogerna verksamma i förskola och förskoleklass, 3) stå för det livslånga lärande. När det gäller det första temat framkom att det under undersökningens gång utvecklades olika föremål och aktiviteter för att stärka relationen mellan förskola och förskoleklass. Dessa föremål och aktiviteter bestod av filmer som barnen i skolan hade gjort där de visade sina nya klasskamrater hur det såg ut på de olika miljöerna i skolan och vilka lärare som jobbade där. Lärare visade med filmer de olika aktiviteterna som pågick i skolan. Barnen från förskolan hade med sig sina portföljer för att kunna använda under sitt första år på skolan och visa sina lärare och kamrater vad de har gjort under sina år på förskolan. Dessutom arrangerades skolbesök där både barn och vårdnadshavare deltog och lärare på skolan besökte förskolan. Alla dessa insatser ledde till att både barn och deras vårdnadshavare kände sig välkomnade och det utvecklades en tillit till den nya miljön och pedagogerna. I det andra temat, det vill säga samarbete och professionell relation mellan pedagogerna, framkom att viljan att samarbeta och intresse för goda relationer var viktiga för att kunna genomföra gemensamma projekt som var ömsesidigt intressanta. Det visade sig vara ett värdefullt sätt att främja relationer inte bara mellan båda grupperna av pedagoger utan mellan alla andra skol- och förskoleaktörer där alla var involverade och deltagit. I det tredje temat, som stod för livslångt lärande, framkom att barnens portföljer och andra viktiga dokumenterade aktiviteter var av stort värde för att främja barnens fortsatta utveckling i de olika områdena, enligt förskoleklassens läroplan. Pedagogerna i förskoleklassen kunde fortsätta sitt arbete som byggde på barnens tidigare erfarenheter och lärande.

4.3 Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt redogörs för olika specialpedagogiska perspektiv som finns inom det specialpedagogiska området. Dessa används för att kunna förstå problematiken i denna studie. Dessutom redogörs för en fenomenologisk ansats för analys av deltagarnas uppfattningar om hur övergångar mellan förskola och skola fungerar för barn i behov av särskilt stöd.

4.3.1 Specialpedagogiska perspektiv

För att kunna förstå problematiken med övergångar från förskolan till förskoleklass för barn i behov av särskilt stöd är det viktigt att ta reda på vilka specialpedagogiska perspektiv som finns inom detta område. Sådana perspektiv söker förklaringar om de olika problem som barn i behov av särskilt stöd kan stöta på i övergångsprocesser. De perspektiv som presenteras i detta avsnitt kommer att användas som stöd för att diskutera resultaten av denna studie och besvara dess frågeställningar.

Inom specialpedagogik finns olika perspektiv som kan användas för att studera ett fenomen. Inom ramen för detta examensarbete riktas fokus på de perspektiv som presenteras av Ahlberg (2015) och av Nilholm (2007). Perspektiven som valdes ut från Ahlberg är: organisationsperspektiv, samhälls- och strukturperspektiv, det relationella perspektivet. Det perspektivet som valdes från Nilholm är perspektivet på inkludering. Nedan presenteras de valda perspektiven.

Organisationsperspektiv

Detta perspektiv fokuserar på skolan som organisation och institution i samhället, där skolproblem finns inom skolan som verksamhet (Ahlberg, 2015). Detta perspektiv fokuserar på att undersöka skolproblem utifrån utbildningssystemet, målsättning, planering och organisering av verksamheten. Inom denna studie kan detta perspektiv kopplas till att organisationen av övergångar landar på organisationsnivå, och i detta fall på förskolan och skolan och inte på barnen. Detta kan tolkas som att det är förskolans och skolans ansvar att organisera övergångarna på ett sätt som gynnar barnen.

Samhälls- och strukturperspektiv

Vid samhälls- och strukturperspektivet söks skolproblem hos samhällsstrukturen och maktförhållanden (Ahlberg, 2015). Fokus ligger på inkludering för barn både i skolan och samhället. Enligt författaren handlar det om likvärdighet, 'empowerment' och rättvisa.

'Empowerment' kan tolkas som att människor med funktionsnedsättningar har möjlighet att påverka och ta kontroll över sin egen situation. Likvärdighet och rättvisa kan tolkas som att samhället och skolan anpassar sig till barnen och dess behov och inte tvärtom (Ahlberg, 2015). Inom denna studie kan detta perspektiv kopplas till att det är skolans och förskolans ansvar att skapa en god och trygg övergång för barn i behov av särskilt stöd. Det kan även kopplas till att skolan och förskolan borde ansvara för att anpassa sig efter barnens behov och bemöta dem med likvärdighet och rättvisa. I enlighet med empowerment dras kopplingen till att skolan och förskolan borde ge barn i behov av särskilt stöd förutsättningarna för att påverka sin egen situation. Skolan behöver dock få information om dessa barns förutsättningar och behov för att kunna anpassa både pedagogiken och miljön till barnens behov (Ahlberg, 2015).

Det relationella perspektivet

Inom detta perspektiv ligger fokus på relationer och interaktion och det som undersöks är hur barnen interagerar med sin omgivning. Ahlberg (2015) påpekar att det som studeras är relationen mellan individ, grupp, skola och samhälle. Forskaren påpekar att skolproblem ligger i mötet mellan barnen och den miljön de befinner sig i. Inom denna studie kopplas detta perspektiv till hur samverkan mellan förskola, förskoleklass och hemmet fungerar för att, under övergångarna, möta barnens behov.

Perspektiv på inkludering

De perspektiv på inkludering som framhållits av Nilholm (2007) anses vara relevant för denna studie. Enligt Nilholm (2007) är inkludering ett begrepp som används när 'en skola för alla' diskuteras och där inkludering definieras som allas rätt till närvaro och delaktighet i klassrummet. Författaren ger begreppet olika betydelser beroende på vem, varför och hur det används. Exempelvis om begreppet används av en forskare kan det få ett positivt värde men om det istället används av en politiker eller andra ansvariga för utbildning blir inkludering en maktfråga mellan olika grupper för att hantera barnens olikheter i klassrummet. Inom ramen för denna studie blir detta begrepp en maktfråga mellan verksamheter på grund av att övergångarna borde ses som inkluderande för barn i behov av särskilt stöd. Verksamheterna borde ta hänsyn till deras situation och förutsättningar eftersom dessa barn är som alla andra barn, sociala, aktiva och nyfikna.

4.3.2 Forskningsansats - Fenomenologi

Fenomenologi är ett filosofiskt begrepp som fokuserar på beskrivning och analys av individuellt medvetande, med fokus på att kartlägga en persons livsvärld (Kvale & Brinkmann, 2014). Begreppet utgår således ifrån medvetandet för att hitta förståelsen för någonting, att förstå någons perspektiv, hur denne erfar eller upplever något. För att kunna tillägna sig denna förståelse behöver man, enligt den fenomenologiska traditionen, vända sig till de individer som bär på den levda erfarenheten (Kvale & Brinkmann, 2014). Denna studie riktar sig till pedagoger på förskola och i förskoleklass som har många års erfarenhet av övergångar, och kan delge deras uppfattningar av hur övergången fungerar mellan förskola och förskoleklass för barn i behov av särskilt stöd. Fenomenologi ägnar sig åt att ”förstå sociala fenomen utifrån aktörernas egna perspektiv och beskriva världen som den upplevs av dem enligt antagandet att den relevanta verkligheten är vad människor uppfattar vad den är” (Kvale & Brinkman, 2014). Detta citat ovan illustrerar och passar in i denna studie eftersom denna studie bygger på intervjuer med pedagoger på förskola och i förskoleklass för att kunna komma åt deras egna uppfattningar och egna beskrivningar om det sociala fenomenet övergångar för barn i behov av särskilt stöd.

Den tyske matematikern Edmund Husserl (1859–1938) betraktas som fader till den moderna fenomenologin. Han pekade på att i det vetenskapliga arbetet bör man tillfälligt bortse från de existerande teorierna så att man kan se det som visar sig, såsom det visar sig. Det som visar sig är det fenomenet som vill studeras och så blir fenomenologin som beskriver fenomenen (Bragée, 2009). *Det som visar sig*, inom denna studie, är pedagogernas uppfattningar om övergångar och hur de uppfattar att dessa metoder och tillvägagångssätt för övergångar fungerar för barn i behov av särskilt stöd.

Enligt Bengtsson (2001) fokuserar fenomenologin på att se sakerna så som de visar sig i erfarenheten, hur människan upplever världen och skapar mening. Genom att erfara och uppleva världen som den är skapar vi mening och klargör det objekt som vi studerar, vi blir medvetna om det objektet. Enligt Thomassen (2007) är fenomenologins syfte att undersöka världen så som det upplevs och erfars utifrån någons perspektiv, det som försöker förstås är den upplevda erfarenhetsvärlden. Författaren refererar till Husserl och påpekar att enligt denna filosofi är mänsklig erfarenhet något som utmärks av en ”omedelbar upplevelse av helhetliga, meningsbärande fenomen” (Thomassen 2007:91).

Tidigare i detta avsnitt har termen *en persons livsvärld* nämnts och det används inom fenomenologin för att beskriva den värld såsom det framträder för oss i våra vardagliga och mellanmännsliga aktiviteter (Thomassen, 2007). Begreppet livsvärld förklaras som världen vi lever i tillsammans med andra (personlig kommunikation, 2019-04-09, Inger Berndtsson). I denna värld kommunicerar vi med varandra om skapade föremål som används i ett historiskt perspektiv; livsvärld är allt som är möjligt att göra och erfara för en individ (personlig kommunikation, 2019-04-09, Inger Berndtsson). Livsvärlden är ett enhetligt öppet erfarenhets- och handlingssammanhang. Husserl förklarade livsvärld som ”den värld som vi dagligen lever i, erfar, talar om och tar för given i alla våra aktiviteter” (Bengtsson, 2001). Det är en social värld där det finns mänskligt skapade objekt och med ett mänskligt organiserat liv som överförs från människa till människa (Bengtsson, 1999). Inom denna studie lyfts de deltagande pedagogernas livsvärld fram i form av intervjuer där de får möjlighet att delge deras berättelser om hur de upplever och uppfattar att övergångar fungerar för barn i behov av särskilt stöd. Det är den erfarna mänskliga aktiviteten bland dessa pedagoger som undersöks för att få svar på frågeställningarna och nå syftet med studien.

5 METOD

Under detta avsnitt presenteras val av metod för insamling av material. Dessutom beskrivs vilken typ av respondentundersökning som används inom studien för att få svar på frågeställningar. Här ges också en beskrivning på hur urvalet av undersökningsgrupp gick till och därefter kommer dessa informanter kort att presenteras. Inom detta avsnitt kommer även en förklaring på genomförandet av metoden att presenteras samt en beskrivning på hur datan har bearbetats och analyserats. Senare i avsnittet ges en presentation av arbetets validitet och reliabilitet samt det etiska hänsynstagandet.

5.1 Datainsamling

För insamling av data finns det olika tillvägagångssätt att tillgå, Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2012) belyser en kvantitativ och en kvalitativ metod. Det tillvägagångssätt som används för denna studie är den kvalitativa metoden. Denna metod syftar till att ge en fördjupad förståelse för respondenternas föreställningar och tankar kring det som avser undersökas. Enligt Esaiasson et al. (2012) innebär metoden att man som forskare ska sträva efter att förstå världen så som respondenterna själva upplever den. Forskarens egna tankar, känslor och erfarenheter spelar alltså en viktig roll för den kommande tolkningen (Stukát, 2011). För denna studie är det

pedagoger på förskola och i förskoleklass och deras tankar och upplevelser, samt uppfattningar kring övergången från förskola till skola för barn i behov av särskilt stöd som står i fokus.

För att kunna fånga pedagogernas uppfattningar kring det tema som avses undersökas används inom studien en respondentundersökning. Esaiasson et al. (2012) belyser två typer av respondentundersökningar: samtalsintervjuer och frågeundersökningar. Denna studie utgörs av samtalsintervjuer med pedagoger på förskola och i förskoleklass, detta för att kunna fånga pedagogernas uppfattningar om de tillvägagångssätt och metoder som finns för övergångar för barn i behov av särskilt stöd. Enligt författaren kan denna typ av intervju vara av stor betydelse för en undersökning då en respondent kan blottlägga mycket intressanta tanke kategorier. Samtalsintervjuerna bygger på en ostrukturerad intervju, vilket innebär att forskarna inom denna studie har kunskap om området som studeras och på så vis kan ställa frågorna i den ordning som passar bäst under intervjun. Med denna typ av intervju går det att ställa följdfrågor för att utveckla och fördjupa sig i ämnet, vilket är syfte med denna studie (Stukát, 2011).

Studien bygger på kvalitativa samtalsintervjuer för insamling av data. Enligt Trots (2010) kännetecknas kvalitativa samtalsintervjuer av raka frågor som bidrar till innehållsrika och komplexa svar, vilket i sin tur kan bidra till ett rikt material som kan vara av stor betydelse för undersökningen. Intervjuerna genomfördes på förskolor och i förskoleklasser inom de två olika kommunerna där författarna till denna studie själva är verksamma som pedagoger.

5.2 Urval

Syftet med en respondentintervju är enligt Esaiasson et al. (2012) att komma sina respondenter så nära att man lyckas fånga deras tankevärld. För att lyckas med detta finns det enligt författaren tre allmänna råd att följa. Bland annat bör man inte vara bekant med dem man intervjuar, detta för att kunna upprätthålla en vetenskaplig distans påpekar författaren. Det kan också vara lättare för respondenten att öppna sig för en person som man vet att man inte ska umgås med i fortsättningen hävdar författaren. Det är också fördelaktigt för studien att intervju ett färre antal personer än att intervju flera personer. Esaiasson et al. (2012) poängterar att resultatet sällan blir bättre om man intervjuar fler personer. Det är istället viktigt att de få man intervjuar är väl förberedda och att dessa personer är noggrant utvalda. Vidare skriver Esaiasson et al. (2012) att man inte ska intervju sådana som är subjektiva experter och med detta betonar författaren att respondenter väljs på ett sätt som gör att svaren blir så generella som möjligt. Det är nämligen viktigt att svaren är ärliga

och i största möjliga utsträckning representerar den grupp man valt att intervjua (Esaiasson et al., 2012).

För att få svar på det som avses undersökas har det valts att intervjua verksamma pedagoger inom förskola och i förskoleklass som har erfarenhet av övergångar för barn i behov av särskilt stöd. Dessa pedagoger är verksamma i två olika kommuner. Det valdes att intervjua få och noga utvalda personer som blivit förbereda genom att i god tid få veta syftet med denna studie. Det har inte intervjuats några subjektiva experter utan har istället intervjuats en grupp noga utvalda pedagoger, och förhoppningen är att dessa pedagoger i största möjliga utsträckning ska representera den grupp som valts att intervjua. Urvalet inom denna studie är gjort utifrån tillgänglighetsprincipen, vilket innebär att urvalet är baserat på tillgång och på respondenter som har kunskap om det som avses undersökas (Marlow, 2005).

5.3 Presentation av respondenterna

Samtliga pedagoger som deltog i studien hade goda kunskaper om övergång från förskola till skola. Pedagogerna inom förskolan respektive pedagogerna i förskoleklassen arbetar inom två olika kommuner. Samtliga pedagoger har flerårig erfarenhet av att arbeta i förskolans och skolans verksamhet. För att värna om de deltagande pedagogernas anonymitet har de i denna studie tilldelats fiktiva namn.

Här följer namnen på de fyra pedagogerna på förskolan: Ida, Tanja, Maria och Anna.

Här följer namnen på de tre pedagogerna i förskoleklass: Sofia, Karin och Sara.

5.4 Genomförande

Inför genomförandet av intervjuerna valdes att utgå från tillgänglighetsprincipen, vilket innebär att urvalet är baserat på tillgång (Marlow, 2005). Valet har därför gjorts att dela upp intervjuerna mellan författarna till denna studie utefter de pedagoger som funnits tillgängliga efter dem.

Den författare som arbetar inom förskolan har genomfört intervjuerna med de pedagoger som arbetar inom förskolan och författaren som arbetar inom skolan har genomfört intervjuerna med de pedagoger som arbetar i förskoleklassen. Tillgänglighetsprincipen är dock inte den enda anledningen till varför denna uppdelning har gjorts. Då intervjuerna är ostrukturerade har den författare som arbetar inom förskolan, och har mest kunskap inom förskolans område, därför intervjuat pedagogerna inom förskolan. Den författare som arbetar inom skolan och har mest

kunskap inom skolans värld har därför intervjuat pedagogerna i förskoleklassen. Detta val har gjorts för att författarna på bästa sätt skulle kunna ställa frågorna i den ordning som passade bäst under intervjuerna, samt kunna ställa följdfrågor och på så vis fördjupa sig i ämnet.

Till att börja med kontaktades pedagogerna på förskolan och i förskoleklassen via email och på telefon med frågan om de ville delta i undersökning. Så småningom ville fyra pedagoger på förskolan och tre pedagoger på skolan delta. Respondenterna blev i enlighet med Kvale och Brinkmanns (2014) råd informerade om intervjuens upplägg och syfte. Pedagogerna blev även informerade om att de kunde ändra eller ta bort uttalandet fram till dess inlämning av studien. Dessutom informerades respondenterna att insamlade data skulle förstöras när denna studie skulle avslutas.

Tider bokades in för intervjuer med samtliga pedagoger och samtalsintervjuerna ägde rum på lugnt och ostörd plats inom de förskolor respektive skolor där pedagogerna arbetar. Essaiasson et. al. (2012) poängterar att det är fördelaktigt att genomföra intervjun på en lugn och avskärmad plats där respondenten känner sig bekväm, vilket i sin tur kan leda till ett bättre och mer koncentrerat samtal. För att få ett bra flyt i samtalet, men också för att underlätta bearbetningen av materialet, spelades samtalen in. Kvale och Brinkman (2014) poängterar att det är till fördel för forskaren att spela in samtalsintervjun, detta för att forskaren lättare ska kunna koncentrera sig på ämnet och dynamiken i intervjun. Respondenterna gav sitt godkännande till inspelningen av samtalet. Respondenterna gavs utrymme att i lugn och ro tänka igenom sina svar. Varje enskild intervju tog ca 30 minuter att genomföra.

5.5 Bearbetning och analys

Efter att intervjuerna med samtliga pedagogerna genomförts så transkriberades det insamlade materialet ordagrant. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) innebär en transkribering detsamma som att transformera, alltså att man ändrar från en form till en annan form. Detta innebär att allt insamlat material i denna studie har ändrats från tal till skrift. Materialet transkriberades ordagrant, i tur och ordning och delades in i olika teman. Därefter har materialet tolkats utifrån en tolkning på manifest nivå, vilket är en 'sammanfattningsteknik' som bland annat innebär att man sammanfattar allt material som en berättelse i kronologisk ordning (Essaiasson et al., 2012). Detta innebär att resultatet inom denna studie har blivit framskrivet som en berättelse. Den kvalitativa textanalysen som metod har används för att få fram de viktigaste delarna i texten. Dessa delar har använts för att besvara frågeställningarna och nå syftet med studien. Essaiasson et al. (2012)

föredrar denna metod då den kan bidra till en djupare förståelse och ett helhetsperspektiv av de olika delarna i texten. Med hjälp av fenomenologisk ansats kunde pedagogernas uppfattningar analyseras av själva fenomenet övergångar för barn i behov särskilt stöd. Enligt Thomassen (2007) är fenomenologins syfte att “nå fram det särpräglade med fenomenet det som är konstant genom alla variationer: fenomenens essens eller *väsen*” (2007:92). Utifrån en fenomenologisk analys av insamlad data inom denna studie hittades fenomenets väsen i form av ett tydligt mönster kring pedagogernas uppfattningar om tillvägagångssätt och metoder som används för övergångar för barn i behov av särskilt stöd och hur dessa fungerar. Detta mönster är i resultatet uppdelat och beskrivet utifrån olika teman.

5.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Enligt Esaiasson et. al. (2012) finns det två viktiga kriterier att beakta då man genomför en forskningsstudie. Det första kriteriet är validitet som handlar om att undersöka det som är syftet med studien. Det andra kriteriet är reliabilitet som handlar om studiens tillförlitlighet, att den är genomförd på rätt sätt, samt fri från slumpmässiga fel. Enligt Stukát (2005) handlar reliabilitet om kvaliteten på mätinstrumentet och enligt författaren kan det finnas reliabilitetsbrister i undersökningen, dels på grund av feltolkningar av exempelvis frågor och svar i intervjun, dels på grund av yttre störningar i samtalet. För att säkerställa en god reliabilitet föreslår Stukát (2005) att forskaren genomför en test-retest av mätinstrumentet, vilket inom denna studie har inneburit en test-retest av frågeguiden till samtalsintervjuerna. Intervjufrågorna inom denna studie har därför noggrant blivit formulerade. För att studien ska uppnå en så god reliabilitet som möjligt har Stukát (2005) råd om att genomföra en test-retest av mätinstrumentet följts. Frågeguiden har därför diskuterats flera gånger innan den slutfärdiga versionen var klar, som sedan kom att användas som intervjuguide för intervjuerna. Under själva genomförandet av intervjuerna ställdes frågorna så tydligt som möjligt. Frågorna blev också förtydligade om respondenterna inte förstod frågan. Med hänvisning till detta noggranna förarbete med frågeguiden anses den tillförlitlig nog för att kunna besvara studiens frågeställningar och syftet med undersökning.

Vad gäller validitet är det enligt Stukát (2005) viktigt att mäta det som man avser mäta. Enligt forskaren är validitet svårare att bevisa eftersom det i grund och botten hänger samman med hur bra ett mätinstrument mäter det man vill undersöka, och på så vis hänger reliabiliteten och validiteten samman med varandra. Enligt författaren går det att få en låg validitet trots att reliabiliteten är hög. En hög reliabilitet behöver alltså inte betyda att validiteten på automatik också blir hög. Trots en hög reliabilitet kan man mäta fel saker och på så vis få en låg validitet betonar

författaren. Det kan dock påvisas att denna studie har en god validitet på grund av att studiens respondenter var noggrant utvalda och representerar den grupp som valdes att intervjuas. Därför kan svaren betraktas som sanna och pålitliga. Stukát (2005) betonar att forskaren ska vara säker på att svaren är sanna och pålitliga. På grund av de följdfrågor som ställts under intervjuerna för att säkra pålitliga svar kan denna studie med stor sannolikhet ha fått sanna och tillförlitliga svar.

Frågan ställs nu om det går att generalisera studiens resultat eller gäller resultat endast för den grupp pedagoger som deltagit i denna studie? Enligt Stukát (2005) syftar generaliserbarhet till vem eller vilka studiens resultat egentligen gäller för. I denna undersökning går det inte att generalisera resultatet, detta på grund av att respondenterna inte är representativa. Studiens undersökningsgrupp är med andra ord för liten för att resultatet ska kunna generaliseras, och därmed gäller studiens resultat endast för den grupp pedagoger som deltagit i denna studie. Även om resultatet inte går att generalisera kan författarna till denna studie, som yrkesverksamma pedagoger, känna igen de teman som framkommit inom denna studie. Om studiens urval hade varit större hade man troligtvis kunnat se ett återkommande mönster.

5.7 Etik

I denna studie togs hänsyn till Vetenskapsrådets etiska principer (Vetenskapsrådet 2019). I enlighet med informationskravet blev respondenterna muntligt tillfrågade om att delta i denna studie. Respondenterna kontaktades via mail och på telefon med frågan om de ville delta i studien, vilket de ville. I enlighet med samtyckeskravet gav respondenterna sitt godkännande till att bli intervjuade. Respondenterna blev informerade om att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande i intervjun om de skulle ångra sig. I enlighet med konfidentialitetskravet blev respondenterna informerade om att de kommer förbli anonyma i studien, vilket innebär att obehöriga inte kan ta del av deras personuppgifter. I enlighet med nyttjandekravet användes respondenternas berättelser för just det syftet som finns i denna studie (Vetenskapsrådet, 2019).

6 RESULTAT OCH ANALYS

I detta avsnitt presenteras resultat och analys utifrån insamlade data hämtad från de respondenter som deltog i studien. Intervjuer genomfördes med fyra verksamma pedagoger på förskola och tre verksamma pedagoger i förskoleklass. Vid analys av data i denna studie framkom ett tydligt resultat i form av mönster kring de uppfattningar om tillvägagångssätt och metoder pedagogerna

uppgav för övergångar från förskola till förskoleklass för barn i behov av särskilt stöd och hur dessa fungerar.

Under analys av intervjudata från deltagande pedagoger i studien utkristalliserades fyra teman. Avsnittet nedan är, utifrån dessa teman, indelat i fyra huvudrubriker nämligen 'Ledningens stöd', 'Barnhälsovårdens och Elevhälsans roll vid övergångar', 'Dokumentation' och 'Samarbete och sekretess'. Under varje rubrik presenteras först resultat från pedagogerna på förskolan och därefter presenteras resultat från pedagogerna i förskoleklassen.

6.1 Ledningens stöd

Pedagogerna i förskolan

Under intervjuerna framkom att de verksamma pedagogerna i förskolan upplever att ledningen på förskolan inte är involverad i övergångsprocessen förutom under vissa moment, exempelvis, när förskolecheferna lämnar in information om när vårdnadshavare ska skicka in ansökan om en plats i förskoleklass. Det framkom bland annat att ledningen på förskolan borde ha mer samverkan och nära kommunikation med ledningen i förskoleklass för att samarbetet mellan verksamheterna ska fungera på ett bättre sätt. I intervjun med Anna kan detta illustreras genom följande citat.

....cheferna på skolan ville först inte ha samarbete med förskolan, men förskolan ville ha samarbete med skolan. Vi hade till och med en workshop angående detta, men skolans chefer ville inte förstå att det var viktigt. Men efter flera år kom de överens om att det är nödvändigt med samarbete. Det är chefernas ansvar att det ska fungera
(Anna).

I Annas citat ovan framkom att det inte alltid har funnits ett samarbete mellan ledningen i förskolan och skolan när det gäller övergångar i allmänhet och övergångar för barn i behov av särskilt stöd i synnerhet. Det framkom också att ledningen i förskolan alltid har haft ett önskemål om samarbete och har kommit med olika lösningar för att detta samarbete skulle ske.

Pedagoger berättade under intervjun att de har som önskemål att ledningen skulle tillåta att vikarier bokas in vid enstaka tillfällen så pedagogerna kunde få mer tid åt övergångsprocessen. Under intervjun med Ida framkom bland annat att det hade varit bra om det fanns en person som var anställd som löpare, en person som jobbar på förskolan som kan hoppa in på en avdelning när ordinarie personal inte är på plats. I övergångsprocessen skulle löparen kunna stötta upp i barngruppen så personal kan gå på skolbesök med de barn som ska börja på skolan. Från

intervjuerna framkom att pedagogerna önskar sig mer tid för att kunna åka till olika skolor, både de som ligger nära förskolan och de som ligger längre bort, detta för att hälsa på och bekanta sig med skolpersonal och miljön. Pedagogerna upplever ett problem med att få tiden att räcka till när flera olika skolor måste besökas eftersom barnen ska börja på olika skolor. Dessutom upplever de intervjuade pedagoger att det är svårt att få till ett bra samarbete med alla dessa skolor. Det framkom från intervjuerna att om detta ska hinnas med behövs stöd och förutsättningar från ledningen men detta är något som samtliga pedagoger saknar fullständigt. Pedagoger berättade under intervjuerna att skolbesöken är viktiga, inte minst för barnen i behov av särskilt stöd och pedagogerna enas om att tiden är knapp. På grund av tidsbrist hinner pedagogerna endast med skolbesöken för de barn som ska börja på den skola som ligger närmast. Pedagogerna berättade också att de upplever att de inte får tillräckligt med tid för att planera och genomföra möten med personalen på skolan, möten där viktig information om barn i behov av särskilt stöd kan överlämnas till skolan. Ida berättade under intervjun:

....Vi hade en halv timme på oss för att prata om till exempel sex barn och då var det typ tio minuter per barn. Om barn i behov av stöd hade vi inte mer tid. Vi hade samma tid, men gjorde man lite kortare för vissa barn så hade man mer tid till ett annat barn (Ida).

Enligt Ida upplevs tiden som en av de viktigaste resurser för att kunna genomföra en bra övergång speciellt för barn i behov av särskilt stöd eftersom det handlar om viktiga övergångssamtal som kräver tid.

Pedagogerna berättade att organisationen runt tiden för möte och besök borde stå på skolledningens ansvar. I intervjun med Tanja framkom bland annat att inbjudan till ett skolmöte kan komma med väldigt kort varsel. Tanja berättade följande:

....vi fick ett meddelande att på torsdag kommer ni på besök, jaha! Men vi har teater, man fick välja att gå på samtal eller teater, det var mycket med kort varsel (Tanja).

Tanja beskriver i ovanstående citat att skolan kan höra av sig till förskolan med inbjudan till ett skolmöte angående övergången med mycket kort varsel, vilket ofta leder till ett val mellan mötet eller den eventuella inplanerade utflykten med barngruppen.

Pedagogerna i förskoleklassen

Från intervjuerna framkom att pedagogerna i förskoleklassen saknar även den ledningens stöd i övergångsprocessen. Det framkom att pedagogerna upplever övergången som ett stressmoment. Pedagogerna upplever att tiden inte räcker till för att skapa goda övergångar. Möten, samverkan och skolbesök för barn och pedagoger på förskolan förväntas ske samtidigt som de ska bedriva sin egen verksamhet med de barn som går i förskoleklassen och på fritids. I intervjun med Sara berättade hon i följande citat:

....Övergången förväntas ske samtidigt som vi ska bedriva vår egen verksamhet med de barn som redan går här. Ingen vikarie sätts in som stöd för de barn som redan går i förskoleklassen så vi kan fokusera på de nya barnen som kommer på skolbesök (*Sara*).

Citatet ovan illustrerar att Sara och hennes kollegor förväntas förbereda och genomföra övergången samtidigt som de förväntas bedriva förskoleklassverksamheten för de barn som går i förskoleklassen. I intervjuerna med pedagogerna framkom detta vara ett stressmoment. Pedagogerna upplever sig ensamma i uppdraget att få till en god övergång för barn i behov av särskilt stöd. Pedagogerna upplever att dessa barn i flera fall behöver en annan sorts övergång med exempelvis fler skolbesök men att förutsättningar inte finns för detta. Karin berättade under intervjun:

....Övergången för barn i behov av särskilt stöd fungerar inte så bra. I flera fall har vi inte fått veta att barnet är i behov av särskilt stöd utan det är något som vi själva har fått upptäcka. I vissa fall har elevhälsan fått information om barnets behov men informationen har inte nått oss lärare (*Karin*).

I Karins citat ovan framkom att övergången för barn i behov av särskilt stöd inte alltid fungerar så bra och i flera av fallen har pedagogerna på skolan inte fått någon information om att något av barnen är i behov av särskilt stöd. Det framkom även att elevhälsan ibland fått information om ett barns behov men att denna information inte nått henne. Detta framkom även i intervjuerna med de två andra pedagogerna. I samtliga intervjuer framkom att övergångar sker på samma sätt för alla barn oavsett barnets förutsättningar och behov, och att de många gånger inte vet om barnens behov när de kommer till skolan. Under intervjun berättade Sofia i följande citat:

....På min förra arbetsplats åkte jag som blivande lärare ut till förskolorna vid två tillfällen och besökte alla de barn som är i behov av särskilt stöd. Syftet var att skapa en trygghet för dessa barn innan skolstarten. Jag upplevde att detta betydde mycket för barnen och att det gjorde skillnad (*Sofia*).

För att skapa trygghet i övergången besökte Sofia alla barn i behov av särskilt stöd på deras förskolor innan de började i förskoleklassen. Detta gjorde hon i syfte att underlätta och skapa trygghet i övergången för dessa barn. I intervjun med Sofia framkom att det på nuvarande arbetsplats inte finns förutsättningar för att besöka dessa barn på förskolan. Hon saknar ledningens stöd i övergångsprocessen, vilket hon tycker är synd.

6.2 Barnhälsovårdens och elevhälsans roll vid övergångar

Pedagogerna på förskolan

Från intervjuerna med pedagogerna på förskolan framkom att de upplever att de får stöd av barnhälsovården vad gäller barn i behov av särskilt stöd innan övergångsprocessen, men upplever inte att de får stöd i övergångsprocessen. I intervjun med Maria kan detta illustreras genom följande citat:

....specialpedagogen var inte inblandad i övergången av barnet som hade behov av stöd, bara med oss, inte på mötet med skolan (*Maria*).

I citatet ovan framkom att pedagogerna hade önskat stöd i form av att barnhälsovården, framförallt att specialpedagogen fanns med under hela övergångsprocessen i samarbete med specialpedagogen på skolan.

Pedagogerna berättade under intervjuerna att de önskar att barnhälsovården finns med som stöd i överlämningsamtalen när det gäller barn i behov av särskilt stöd. De önskar mer samarbete mellan barnhälsovården och elevhälsan, det vill säga att de olika professionerna, främst specialpedagogerna i barnhälsovården och elevhälsan har mer kontakt med varandra före och under övergångsprocessen. Tanja berättade i följande citat:

...De har mer kunskap och input om vad man ska lämna över och på vilket sätt det ska göras. De ser problematiken runt om barnen. De har sin bild av situationen kring barnet och vi förskollärare har vår bild och tillsammans kan vi ge skolan god information om barnet. Det behöver bli tydligt om de ska vara med hela vägen, och om de ska vara på möten. Det skulle vara bra om specialpedagogerna sinsemellan har mer kontakt. Jag tänker att specialpedagogerna på förskolan och skolan ska ha en egen överlämning och kanske tillsammans med föräldrarna, men att det ska vara specialpedagog till specialpedagogsöverlämning och det kan ske i detta möte, där alla är med (*Tanja*).

Ovan framkommer att barnhälsovården och elevhälsan, i form av specialpedagog från båda verksamheter, borde ha ett mer nära samarbete när det gäller barn i behov av särskilt stöd eftersom det är de som besitter mer kunskap om hur barnens problematik borde hanteras i övergångarna, för att dessa ska genomföras på ett sätt som gynnar barn i behov av särskilt stöd.

Pedagogerna i förskoleklassen

Pedagogerna i förskoleklass berättade i intervjuerna att de många gånger inte blivit inbjudna till de möten som elevhälsan har med barnhälsovården gällande barn i behov av särskilt stöd. I intervjun med Sara berättade hon i följande citat:

....Vid flera tillfällen har vi klasslärare inte blivit inbjudna till ett informationsmöte mellan elevhälsan och barnhälsovården gällande ett barn i behov av särskilt stöd
(Sara).

I intervjun med Sara och de andra pedagogerna framkom att de önskar bli inbjudna till elevhälsans och barnhälsovårdens möten för att få ta del av viktig information om barnen. Under intervjun med Karin berättades bland annat:

....Vi klasslärare borde få ta del av den information som elevhälsan får gällande ett barn i behov av särskilt stöd. Vi borde få bli inbjudna till dessa möten som elevhälsan har med barnhälsovården (Karin).

Enligt Karin borde man som klasslärare bli inbjuden till informationsmöten mellan elevhälsan och barnhälsovården gällande barn i behov av särskilt stöd. Alla pedagogerna i förskoleklassen uttryckte sig på likvärdigt vis och önskar att de som klasslärare också ska bli kallade till möten mellan elevhälsan och barnhälsovården när det gäller barn i behov av särskilt stöd. Pedagogerna uttrycker att detta är viktigt för att övergången ska bli så bra som möjligt för detta barn.

6.3 Dokumentation

Pedagogerna på förskolan

Intervjuade pedagoger på förskolan berättade att det finns en vilja att lämna så mycket information som möjligt till pedagogerna på skolan, men de upplever att pedagogerna i förskoleklassen inte vill ha information eftersom de anser att det inte är relevant. Pedagogerna berättade att det under en period kunde lämna in dokumentationen i form av en portfolio där det fanns information om barnens utveckling, erfarenheter och lärande från hela förskoleperioden. Men med tiden var detta

inte möjligt eftersom pedagogerna i förskoleklassen inte ville ta emot detta längre, dels på grund av brist på utrymme för att förvara dessa pärmar och dels på grund av att informationen inte ansågs vara relevant. Under intervjuerna framkom att de har haft upplevelser av att önskemål från skolans sida, vad gäller dokumentation, har ändrats under åren. I intervjun med Anna kan detta illustreras genom följande citat:

....Det var jättetråkigt att vi hade dokumentationen, och framför allt de barn som hade det lite svårare hade vi dokumenterat väldigt mycket om, och då struntade de i det. Jag tycker att det är fel. Att se att många barn hade det svårt men att se hur de har kämpat och lyckats, och kunna visa titta den här utveckling! fortsätta jobba med den utveckling istället och inte bara höra att här är skolan och ni är där (*Anna*).

Enligt Anna här ovan är dokumentationen för barn i behov av särskilt stöd mycket relevant och viktig för barnens fortsatta skolgång. Enligt Annas citat borde dokumentationen vara detaljerad för att kunna ge information om barnens behov och hur de har arbetat på förskolan för att möta dessa barns behov. Anna upplever att det är fel att denna dokumentation inte får följa med barnet till skolan på grund av att skolan inte vill ha dokumentationen.

Däremot framkom under intervjun med Tanja att, i den aktuella förskolan som hon arbetar på, har det fungerat bra med att överlämna detaljerad information om ett barn i behov av särskilt stöd. Tanja berättade att det lämnades "material, handlingsplaner, barnets behov och liknande, och hur det fungerar på förskolan". Tanja påpekade vidare att denna information finns dokumenterade på olika sätt på förskolan och att det som lämnades in var ett dokument som hon och andra ansvariga pedagoger skrev tillsammans där de redogjorde för hela situationen runtomkring detta barn.

Pedagogerna i förskoleklass

Under intervjuerna framkom att pedagogerna i förskoleklass däremot upplever att de inte får tillräckligt med information vad gäller barn i behov av särskilt stöd, och i flera av fallen upplevde dem att de inte fick någon information om att det fanns barn i behov av särskilt stöd, vilket det visade sig finnas när barnen hade börjat i förskoleklass. Under intervjun med Karin berättade hon följande:

....Tyvärr brukar förskolan inte ge så mycket information om barn i behov av särskilt stöd. Ibland får vi i efterhand kontakta förskolan för information kring vissa barn. Vi

borde i ett tidigt skede få information om det finns barn med olika diagnoser och vilka anpassningar som fungerar bra för dessa barn (*Karin*).

Karin redogör ovan för att förskolan inte brukar ge så mycket information om barn i behov av särskilt stöd och att skolan själva i efterhand får kontakta förskolan för information om vissa barn. Karin poängterar att skolan redan vid ett tidigt skede borde få information om de barn som är i behov av särskilt stöd. Pedagogerna i förskoleklassen berättade under intervjuerna att de önskar mer information om barnen och sådan information som berättar vad för behov och/eller diagnos barnen har. De uttryckte att de även önskar få information om hur man på förskolan har arbetat med anpassningar som fungerar för barnen, för att anpassa miljön och olika situationer för dessa barn. Sofia berättade under intervjun:

...Viktigast är att få information om hur barnet fungerar i olika situationer, vilken svårighet barnet har. Det är viktigt att få veta vad barnet tycker om så vi kan nå barnet med det. Vi behöver få veta både det som är positivt och negativt, ja vi behöver få veta allt som kan förbättra vårt arbete med barnet exempelvis, vad barnet tycker om, vad barnet inte tycker om, vad som fungerar bra och vad som fungerar mindre bra. Vi behöver få veta hur man jobbar på förskolan med anpassningar som fungerar för barnet (*Sofia*).

Sofia men också de andra pedagoger i förskoleklassen berättade under intervjuerna att de önskar konkret och relevant information om barn i behov av särskilt stöd. Information som bidrar till att pedagogerna i förskoleklassen i ett tidigt skede kan anpassa olika situationer för dessa barn.

6.4 Samverkan och sekretess

Pedagogerna i förskolan

Pedagogerna på förskolan redogjorde för att de upplevde att samarbetet med pedagogerna i förskoleklassen fungerat bra, men att det kan utvecklas till det bättre på så vis att samarbetet kan bli mer långsiktigt, och att det ska ges tid för detta. Pedagogerna påpekar att det är både förskolans och skolans ledningsansvar att tillsätta de resurser som behövs för att samarbetet ska fungera. Det som pedagogerna menar med detta är att förskolans och skolans ledning hittar gemensamma lösningar för en gemensam övergångsprocess.

Under intervjuerna framkom det att pedagogerna upplever skolbesöken till de närmaste skolor som positiva, men önskar sig ett bättre samarbete med de skolor som ligger längre bort från

förskolan. De uttryckte under intervjuerna att det fungerar bra med att skolan kontakter dem och bjuder in dem och barnen på skolbesök. De berättade också att det är viktigt att barnen kommer på skolbesök och att besöken ska vara så bra organiserade som möjligt eftersom de upplever att barnens första kontakt med den nya miljön påverkar barnens perspektiv på det som skall komma. Under intervjun med Tanja berättade hon att ett skolbesök inte var lyckat i den mening att det inte var organiserat:

...När man kom till skolan då hade jag problem att veta vad som förväntades av mig som pedagog, om jag känner mig nervös och osäker att föreställa mig vad jag har för roll, jag kan inte föreställa mig vad barnen känner, då känner man sig otrygg (*Tanja*).

Tanja framhöll att det är ett problem att skolan inte organiserar sina skolbesök på ett sätt som ger de besökande barnen tryggheten och tilliten till den nya miljön de kommer att vistas i.

Pedagogerna berättade också att samarbetet fungerar bättre med den närliggande skolan och mindre bra med de skolor som ligger längre bort. Ida berättade under intervjun att på hennes förra arbetsplats hade förskoleklassen sina lokaler i samma byggnad som förskolan. Detta tyckte hon var väldigt bra, speciellt för de barn som är i behov av särskilt stöd. Pedagogerna och barnen träffades då ofta på gården och fick på så vis insikt i hur det fungerar i varandras verksamheter. Enligt Ida genomfördes övergångarna på ett bra sätt. Ida berättade under intervjun:

...Det var väldigt lätt, så hade vi sexåringarna på förskolan och blev inbjudna till förskoleklassen, det fanns barn som behövde det att man var med första gången. Man gick utanför dörren och då var lärarna i förskoleklassen där och tog hand om dem (*Ida*).

I Idas citat ovan framkom att det var positivt för övergångarna att förskolan och förskoleklassen fanns i samma byggnad eftersom både barnen och pedagoger i förskoleklass kunde bekanta sig med varandra och skapa goda relationer sinsemellan.

Pedagogerna på förskolan berättade under intervjuerna att samarbetet med hemmet upplevs som svårt eftersom föräldrar i många fall inte vill att pedagogerna lämnar information om sina barn till skolan när det gäller barn i behov av särskilt stöd. På grund av sekretessen har pedagogerna därför inte möjlighet att ge vidare viktig information till förskoleklassen. Pedagogerna förklarade att de upplever detta som ett hinder till en god övergång för barn i behov av särskilt stöd. I vissa sammanhang uttryckte samtliga pedagoger att sekretessen kan vara ett skydd för barnen på så vis

att de inte riskerar att få en stämpel om pedagoger i förskoleklass inte känner till deras problematik och behov.

Under intervjuerna framkom att pedagogerna anser att samarbete och samverkan med föräldrarna är oerhört viktig för en lyckad övergång speciellt för barn i behov av särskilt stöd. Men om de inte lyckas med detta samarbete uppgav pedagogerna att de behöver stöd från ledningen, barnhälsovården och även personal på skolan. Maria berättade om ett fall av ett barn i behov av särskilt stöd:

....Vi hade en kille där föräldrarna inte ville acceptera att deras barn behövde stöd, men specialpedagogen, hon pratade med föräldrarna och så sa hon att de skulle gå till BVC, men mamman är själv förskollärare och accepterade inte. Därför kunde vi inte göra någonting, men vi informerade själva skolan hur vi hade det och hur vi gjorde: han är lite känsligt, han behöver bli kämpa, det gick bättre med den här vägen, men ni får göra som ni tycker det är bra. Specialpedagogen hjälpte oss med vad och hur vi skulle säga (*Maria*).

Enligt Marias citat ovan är det föräldrarnas nekande som utgör ett hinder för pedagogerna att kunna prata öppen och i detalj om ett barns situation även med stöd av barnhälsovården i form av specialpedagog. Pedagogernas dilemma i dessa fall är att kunna avgöra vilken information som är relevant i enlighet med den starka sekretess som råder på förskolan.

I de fall där föräldrarna är medvetna och accepterar att barnet är i behov av särskilt stöd fungerade samarbete och samverkan på ett smidigare sätt, enligt pedagogerna. Tanja berättade under intervjun om en lyckad övergång gällande ett barn i behov av särskilt stöd i hennes barngrupp. Tanja och hennes kollegor hade en mycket god relation med barnets föräldrar som själva valt att kontakta skolan för ett informationsmöte tillsammans med förskollärare, blivande lärare, elevhälsan och barnhälsovården.

Pedagogerna i förskoleklass

Från intervjuerna med pedagogerna i förskoleklassen framkom att de upplever att det inte finns något bra samarbete med förskolan för att kunna planera och genomföra goda övergångar. De upplever sig ensamma i samarbetsuppdraget med förskolan, helt utan stöttning och förutsättningar från skolans ledning. Under intervjun med Sara berättade hon i följande citat:

....Ledningen har makten och kan göra mycket åt att det blir en samverkan mellan oss och förskolan. De skulle kunna avsätta tid åt samverkan men jag har inte märkt av detta. Ledningen lämnar detta i våra händer att lösa (*Sara*).

I Saras citat ovan framkom att det är svårt att få till ett bra samarbete med förskolan då tiden för detta inte räcker till. Sara hade önskat mer stöd från ledningen i form av extra tid åt samverkan med förskolans personal.

När det gäller samarbetet med hemmet framkom att pedagogerna i förskoleklassen upplever att det ibland är svårt att få till ett bra samarbete eftersom en del föräldrar förnekar att deras barn är i behov av stöd. Sofia berättade under intervjun att hon ibland upplever att vårdnadshavare undviker att ge information om deras barn i rädsla för att barnet ska få en stämpel. Detta tycker Sofia är synd då man i förskoleklassen inte har som avsikt att stämpla barn utan arbetar för att möta barnens behov och därför vill få information om barnet. Under intervjun med Karin berättade hon i följande citat:

....Det känns som att många föräldrar inte vill berätta om sina barns behov. Skolan får lyckas ta reda på det själv och sen fråga föräldrarna om det. Föräldrar berättar inte, utan hemma fungerar allt så bra och i skolan så fungerar det inte hävdar dem (*Karin*).

Enligt Karin är det många föräldrar som inte berättar för skolan om sina barns behov. Enligt Karin är det många gånger skolan som upptäcker behoven och får berätta dem för föräldrarna.

6.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis har fyra intressanta teman framkommit utifrån den genomförda analysen av intervjuerna med studiens deltagande verksamma pedagoger från förskola och förskoleklass. Dessa teman är ledningsstöd, stöd från barnhälsovården och elevhälsan, dokumentation och samverkan och sekretess.

6.5.1 Ledningsstöd

Slutsatsen dras att pedagogerna från båda verksamheter önskar sig mer stöd av sina rektorer i form av mer tid till möte och skolbesök, extra personal i form av vikarier eller löpare som kan ersätta ordinarie personal när dessa ska gå på ett överlämningsmöte och skolbesök. I det fallet som gäller förskoleklass önskar pedagogerna att dessa vikarier ska ersätta ordinarie personal när dessa ska ta emot besökande barn och pedagoger från förskolan.

6.5.2 Stöd från barnhälsovården och elevhälsan

Här dras slutsatsen att pedagogerna önskar stöd från barnhälsovården och elevhälsans professioner, då främst specialpedagogen. Deras önskan är att de är med under hela övergångsprocessen för att säkerställa att rätt information kommer fram till de involverade i övergångsprocessen. Det stöd som önskas är att specialpedagogen ska vara med före övergångsprocessens början så att förskollärarna får handledning om hur de ska ta upp känslig information; under processen så att specialpedagogen är med på mötena med föräldrar, kurator och rektor på skolan. Dessutom önskas att specialpedagoger sinsemellan genomför ett eget övergångssamtal. Pedagogerna i förskoleklassen önskar däremot att få bli inbjudna till de informationsmöten som elevhälsan har med barnhälsovården gällande barn i behov av särskilt stöd. Deras önskan är att få del av barnhälsovårdens information om barnen så att de i ett tidigt skede kan anpassa olika situationer för dessa barn.

6.5.3 Dokumentation

Här dras slutsatsen att pedagogerna på förskolan är villiga att lämna in all relevant information om ett barn i behov av särskilt stöd, nämligen hur barnet fungerar på förskolan, hur förskolan har jobbat för att anpassa olika aktiviteter och lärandemiljöer till det barnets behov. Pedagoger i förskoleklassen önskar också få så mycket information som möjligt från förskolan. Problematiken att kunna eller inte kunna lämna information från förskolan till förskoleklass är att sekretessen från förskolans sida är starkt och pedagogerna inte kan lämna känslig information om inte föräldrarna godkänner det.

6.5.4 Samverkan och sekretess

Slutsatsen dras här om att pedagogerna både från förskolan och förskoleklass tycker att mer samarbete mellan verksamheterna borde främjas så att övergångsprocessen kan genomföras så smidig som möjligt. Båda grupper av pedagoger påpekar att organisation och struktur är nyckeln till en lyckad övergång. Samtliga pedagoger upplever att den hårda sekretess som råder mellan förskolan och skolan kan utgöra ett hinder för barn i behov av särskilt stöd på så vis att förskolan inte har möjlighet att ge skolan den information de behöver för att kunna möta barnets behov på bästa sätt. Det försvårar även samarbetet och samverkan mellan pedagogerna inom de båda verksamheterna.

7 DISKUSSION

I detta avsnitt diskuteras de fyra teman som framkommit i resultaten av undersökningen med utgångspunkt från en fenomenologisk ansats och i ljuset av litteraturen som presenteras i avsnittet Litteraturgenomgång.

7.1 Pedagogernas upplevelser kopplat till tidigare forskning

I tidigare forskning belyser bland annat Peters et al. (2018) och Alatalo et al. (2014) vikten och betydelsen av en gemensam övergångsprocess som bygger på samarbete och samverkan mellan pedagoger och ledning mellan förskola och skola. Resultatet visar dock på att det brister i samverkan i flera led. Dels brister det i samverkan mellan ledningen på skolan och ledningen på förskolan, och dels brister det i samverkan mellan pedagogerna i de båda verksamheterna och mellan ledningen och pedagogerna i båda verksamheterna. I enlighet med Skolverkets (2014) förutsättningar för samverkan, nämligen styrning, struktur och samsyn, framkom i resultatet att pedagogerna upplever att ledningen inom de båda verksamheterna borde legitimera och förankra samverkan mellan pedagogerna inom de båda verksamheterna. I enlighet med Sandberg (2012) skulle en sådan samverkan mellan pedagogerna vara av stor vikt för en mjuk och trygg övergång där barnen upplever kontinuitet. Det är därför viktigt att övergångsprocessen bygger på samarbete och samverkan mellan de båda verksamheterna. Enligt resultatet är det tydligt att ledningsstöd, samarbete och samverkan mellan verksamheterna är nyckelbegreppen för en tillfredsställande övergång för alla barn i allmänhet och för barn i behov av särskilt stöd i synnerhet.

Den hårda sekretessen som råder mellan förskola och skola kan enligt resultatet försvåra samarbetet mellan verksamheterna. Dessutom kan det utgöra ett hinder för barn i behov av särskilt stöd på så vis att förskolan inte har möjlighet att ge skolan den information som de behöver för att kunna möta barnets behov på bästa sätt. I enlighet med Olsson (2015) upplever pedagogerna inom de båda verksamheterna att övergångar för barn i behov av särskilt stöd kan försvåras om inte vårdnadshavare ger sitt samtycke till att informationen ges vidare till skolan. Pedagogerna upplever också att offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400) ibland kan utgöra ett hinder i arbetet med övergångar för barn i behov av särskilt stöd. Detta på grund av att pedagogerna i förskolan upplever att de tvingas undanhålla viktig information om barnet för pedagogerna i förskoleklassen. Pedagogerna i förskoleklassen bär också på upplevelser av att förskolans personal ibland tvingas undanhålla viktig information om barnet. I enlighet med den statliga utredningen (SOU 2010:95) blir det i övergångarna och i de eventuella sekretessproblemen därför viktigt för

pedagogerna inom de båda verksamheterna att åstadkomma ett förtroendefullt samarbete mellan dem och vårdnadshavare. Ett samarbete som är uppbyggt på ömsesidig respekt och ett ömsesidigt förtroende, samt en tilltro till att förskolans dokumentation är professionell och innehåller relevant information. Resultatet visar på att samverkan mellan pedagogerna och vårdnadshavare fungera bra i övergångar. Det framkom dock att i de fall då vårdnadshavare inte vill ge vidare information och dokumentation till skolan om sitt barns förutsättningar och behov kan det uppstå problem i samverkan mellan pedagogerna och vårdnadshavare. Pedagogerna tycker att samarbetet mellan verksamheterna och hemmet borde främjas så att övergångsprocessen kan genomföras så smidig som möjligt.

När barnen kommer från förskolan till skolan är det enligt Ackesjö (2018) viktigt att dem möts av ett tydligt och strukturerat tillvägagångssätt. Pedagogerna inom de båda verksamheterna behöver i enlighet med det som författaren belyser skapa tydlighet och struktur i övergångsprocessen för att övergångarna ska upplevas som trygga för barn i behov av särskilt stöd. Enligt Ackesjö (2018) behöver barnen på så vis inte lägga sin energi på att försöka förstå de förändringar som skett, vilket i sin tur kan leda till att pedagogerna skapar förutsättningar för att barnens behov går att tillfredsställas. För att pedagogerna ska få en övergång att lyckas väl behöver dem, i enlighet med Alatalo et al. (2014), ett välfungerande samarbete och en kontinuitet mellan förskola, skola och hemmet. Om pedagogerna kan erbjuda barnen en lyckad övergång skulle det, enligt forskaren, på så vis kunna leda till att barnen får en lustfylld skolstart, som i sin tur ger goda förutsättningar för lyckade skolupplevelser och gynnsam kunskapsutveckling, både vad gäller ämneskunskaper och sociala färdigheter. I resultatet framkom att barn i behov av särskilt stöd behöver en annan sorts övergång men att förutsättningarna för att anpassa övergångarna för dessa barn inte finns. I denna studie belystes tidigare ett material med centrala riktlinjer för hur övergångar ska gå till och för hur dokumentation bör utformas för barn i behov av särskilt stöd (Skolverket, 2014). Utifrån resultatet verkar pedagogerna inte känna till detta material och de centrala riktlinjerna för hur övergångar ska gå till och hur dokumentation ska utformas för barn i behov av särskilt stöd. Detta resulterar i att det brister i hur ledningen på förskolan och skolan organiserar rutiner för hur övergångar ska gå till. Dessutom verkar det finnas brister i kommunikationen mellan ledningen och pedagogerna vad gäller de centrala riktlinjerna.

I enlighet med Ackesjö (2018) är det viktigt att de båda verksamheterna betraktar övergångarna utifrån en dialog mellan individ, hem och de olika institutionerna i skolsystemet. Denna dialog blir i enlighet med författaren viktig för om pedagogerna i förskoleklassen ska kunna göra sig redo

för de barn som ska börja. Därför borde ledningen, i enlighet med vad Alatalo et al. (2014) påvisar, avsätta tillräckligt med tid och resurser för att få till möten och samtal mellan överlämnande och mottagande pedagoger. Detta skulle, vilket även författaren påvisar, kunna motverka svårigheter i övergångarna. Pedagogernas önskan är att barnhälsovården och elevhälsan finns med som stöd under hela övergångsprocessen för att säkerställa att rätt information kommer fram till de involverade. Enligt Socialstyrelsen (2014) är samverkan inför övergången mellan de olika instanserna nödvändiga för att lyfta fram och förebygga svårigheter, samt underlätta barnens fortsatta lärande. I resultatet framkom att pedagogerna på förskolan främst önskar stöd och handledning av specialpedagog i övergångarna när det gäller barn i behov av särskilt stöd. De önskar stöd i vilken information som ska ges vidare till skolan, så att det bäst gynnar barnet i övergången. Detta överensstämmer med Alatalo et al. (2014) som belyser vikten av att skolan får information om barnets kompetenser, förutsättningar och behov för att det ska kunna bli en lyckad övergång. Pedagogerna i förskoleklassen önskar däremot ett bättre samarbete med elevhälsan och barnhälsovården. De önskar få bli delaktiga i de informationsmöten som hålls gällande barn i behov av särskilt stöd. Detta för att lättare kunna anpassa miljön och olika situationer för dessa barn, och på så vis kunna erbjuda dem en inkluderande pedagogik. I enlighet med Hellblom-Thibblin (2018) blir det viktigt för pedagogerna i förskoleklassen att koppla de nya förutsättningarna till barnens behov genom att anpassa den aktuella lärandemiljön. För att pedagogerna i förskoleklassen ska kunna anpassa lärandemiljön efter barnens förutsättningar och behov, och på så vis skapa förutsättningar för en inkluderande pedagogik, blir det därmed viktigt för pedagogerna att delta i de möten som elevhälsan och barnhälsovården har gällande barn i behov av särskilt stöd.

7.2 Pedagogernas upplevelser kopplat till specialpedagogiska teoretiska utgångspunkter

Samtliga pedagoger på förskolan och i förskoleklassen upplever att organisationen inte tar sitt ansvar för övergångar i allmänhet och för barn i behov av särskilt stöd i synnerhet. De upplever att de inte får tillräckligt med stöd från ledningen i övergångsprocessen och de saknar också rätt förutsättningar för att kunna genomföra trygga och goda övergångar. Pedagogernas svar verkar grunda sig i ett organisationsperspektiv (Ahlberg, 2015) Utifrån detta perspektiv borde organiseringen av övergångar hamna på organisationsnivå, vilket innebär att ledningen ska ge pedagogerna rätt förutsättningar för att kunna genomföra trygga och goda övergångar. Med rätt förutsättningar menar pedagogerna på förskolan och i förskoleklassen bland annat att ledningen

ska ge dem mer tid för att planera och organisera övergångarna inom sin egen verksamhet och i samverkan med varandra. Pedagogerna upplever att det blir svårt att samarbeta och samverka med varandra eftersom ledningen från båda verksamheter inte tillsätter de resurser som behövs för att samarbete och samverkan ska fungera. Utifrån organisationsperspektivet (Ahlberg, 2015) verkar samverkansproblemen hamna på organisationsnivå, vilket innebär att det är ledningens uppdrag att ge pedagogerna rätt förutsättningar för samverkan med varandra.

Utifrån det relationella perspektivet, som enligt Ahlberg (2015) studerar relationen mellan individ, grupp och samhälle, är det viktigt med ett välfungerande samarbete mellan de båda verksamheterna och hemmet. I resultat framkom att samarbetet och samverkan mellan de båda verksamheterna kan bli svår i övergångar för barn behov av särskilt stöd. En bidragande orsak till detta är bland annat den starka sekretessen som råder mellan de båda verksamheterna. Enligt resultatet är pedagogerna på förskolan villiga att lämna all relevant information till skolan gällande barn i behov av särskilt stöd, och pedagogerna i förskoleklassen önskar dessutom få så mycket information som möjligt från förskolan. Men den starka sekretessen som råder mellan de båda verksamheterna kan utgöra ett hinder för förskolan att lämna viktig information och dokumentation till skolan. Pedagogernas upplevelser och problematiska situation kan knytas an till samhälls- och strukturperspektivet (Ahlberg, 2015). Enligt detta perspektiv ska förskolan och skolan bland annat skapa en god och trygg övergång för barn i behov av särskilt stöd. De ska anpassa sig efter barnens förutsättningar och behov och bemöta dem med likvärdighet och rättvisa. Utifrån pedagogernas svar kan detta ibland bli svårt på grund av den starka sekretess som råder mellan de båda verksamheterna.

Resultatet visar att förskolan inte alltid har möjlighet att ge vidare viktig information om barnet till skolan, dels på grund av sekretesslagen, dels på grund av att det kan vara svårt att få vårdnadshavares samtycke. Detta kan i sin tur utgöra ett hinder för de båda verksamheterna att skapa en trygg och god övergång för barn i behov av särskilt stöd. Dessutom kan det utgöra ett hinder för skolan att anpassa sig efter barnets förutsättningar och behov.

Utifrån ett inkluderingsperspektiv, som enligt Nilholm (2007), används när 'en skola för alla' diskuteras och där inkludering definieras som allas rätt till närvaro och delaktighet i klassrummet, blir det därför viktigt för samtliga pedagoger att få del av den information och dokumentation som finns om barnen för att kunna bygga en inkluderande pedagogik, vars syfte är att tillfredsställa alla barns olika behov. På grund av sekretessen som råder och på grund av att pedagogerna i förskoleklassen inte är delaktiga i informationsmöten mellan elevhälsan och barnhälsovården

finns risk för att viktig information inte kommer till pedagogernas vetskap. Informationen och dokumentationen är viktig för pedagogerna att känna till för att kunna erbjuda en inkluderande pedagogik där alla barn får möjlighet att närvara och delta i klassrummet utifrån sina egna förutsättningar och behov.

I resultatet framkom att pedagogerna i förskoleklassen främst önskar att få bli inbjudna och delaktiga i de möten som barnhälsovården, elevhälsan och vårdnadshavare har gällande barn i behov av särskilt stöd. Deras önskan är att få del av barnhälsovårdens information om barnen så att de i ett tidigt skede kan anpassa olika situationer i lärandemiljön för dessa barn. Utifrån det relationella perspektivet som deras svar verkar grunda sig i framkommer att pedagogerna önskar en samverkan mellan barnhälsovården och elevhälsan under övergångarna för att på bästa möjliga sätt kunna möta barnens behov. Enligt Ahlberg (2015) ligger skolproblem inom detta perspektiv i mötet mellan barnet och den miljö det befinner sig i. Här kan man se att pedagogerna vill skapa goda förutsättningar som möjligt för dessa barn genom att anpassa miljön efter deras förutsättningar och behov i samverkan med barnhälsovården och elevhälsan. Dessvärre verkar det finnas brister i samverkan mellan pedagogerna i förskoleklassen och elevhälsan och barnhälsovården när det gäller övergångar för barn i behov av särskilt stöd. Det verkar också finnas stora brister på inkludering i båda verksamheter från ledningens sida, och detta kan tyvärr resultera i otrygga övergångar i allmänhet och för barn i behov av särskilt stöd i synnerhet. Detta kan i sin tur komma att resultera i att inte alla barn får samma rätt till närvaro och delaktighet i klassrummet, eftersom pedagogerna inte har möjlighet att ge barnen de förutsättningar de behöver för att kunna närvara och delta i klassrummet.

7.3 Diskussion utifrån en fenomenologisk ansats

Då denna studie tar sin utgångspunkt i den fenomenologiska ansatsen har det utifrån denna ansats försökts ge en förklaring på de fyra teman som framkom i resultaten av undersökningen. Med hjälp av den fenomenologiska ansatsen har det försökts ge en förklaring på- och en förståelse för hur pedagogerna upplever ledningens stöd i övergångsprocesser för barn i behov av särskilt stöd. Med hjälp av fenomenologin framkom att ledningens stöd påverkar de metoder som finns för övergångar och hur dessa fungerar för barn i behov av särskilt stöd. Det har framkommit att pedagogerna upplever att ledningen borde ta sitt ansvar över att organisera övergångar som gynnar barn i behov av särskilt stöd. Då man inom fenomenologin (Kvale & Brinkmann, 2014) försöker förstå det sociala fenomenet utifrån aktörernas perspektiv blir det här med tydlighet att pedagogerna önskar förutsättningar till samverkan med varandra inom de olika verksamheterna, men också

samverkan med barnhälsovården och elevhälsan och samverkan dem emellan. I resultatet framkom hur pedagogerna upplever att denna form av samverkan på ett positivt sätt kan påverka de metoder som finns för övergångar för barn i behov av särskilt stöd och hur dessa fungerar för dessa barn. Med hjälp av fenomenologin har det utifrån pedagogernas upplevelser försökts ge en bild av vilken betydelse dokumentation och information kan ha för de metoder som finns för övergångar för barn i behov av särskilt stöd, och vilket hinder sekretessen kan utgöra i övergångar för dessa barn.

7.4 Metoddiskussion

Enligt Esaiasson et al. (2012) finns det en risk att så kallade 'intervjuareffekter' uppstår i samband med samtalsintervjuer, vilket innebär att svaren kan komma att bli olika beroende på vem som ställer dem och i vilken form man ställer dem. Detta är enligt Esaiasson et al. (2012) viktigt att beakta vid val av intervjumetod. Vidare ger forskaren konkreta tips på vad som är bra att tänka på inför och under intervjun för att få ett så bra utfall av samtalsintervjun som möjligt. Det är bland annat viktigt att ge respondenterna tid att tänka igenom sina svar i lugn och ro. Dessutom är det fördelaktigt att välja en lugn och avskärmad plats, en plats som ger möjlighet till ett mer koncentrerat samtal och där respondenterna kan känna sig bekväma poängterar författaren. Inför och under intervjuerna med de deltagande respondenterna togs hänsyn till detta. Intervjun som metod har varit av stor betydelse för studien och medfört att respondenterna har delgett intressanta tanke kategorier som har varit till stor betydelse för studien.

7.5 Slutdiskussion

Av den genomförda studien och genom det som framkommit i intervjudata från de deltagande pedagogerna kan vissa slutsatser dras. Detta är att övergångar mellan förskola och förskoleklass inte fungerar på ett tillfredsställande sätt för barn i behov av särskilt stöd. Barnens tidigare erfarenheter, olika förutsättningar och behov uppmärksammas inte i sin helhet.

Utifrån den fenomenologiska ansatsen och litteratur kan slutsatsen dras att pedagogerna upplever att övergångar för barn i behov av särskilt stöd inte fungerar på grund av brister i ledningens organisation, samverkan mellan verksamheterna och brister i stödprocesser från barnhälsovården och elevhälsan. Dessutom gör den starka sekretessen som råder inom förskolan det svårt för pedagogerna på förskolan att lämna viktig information till pedagogerna i förskoleklassen. Vårdnadshavarnas samverkan mellan förskola och förskoleklass är också en påverkansfaktor när

det gäller inlämning av viktig information om deras barn, vilket försvårar barnens möjligheter till en trygg och god övergång.

Intervjuerna med pedagoger från både förskolan och förskoleklassen har gett en ökad kunskap om hur övergångar från förskolan till förskoleklassen fungerar för barn i behov av särskilt stöd. Informanterna har en bred erfarenhet om hur övergångar i allmänhet och för barn i behov av särskilt stöd i synnerhet sker och vilka brister de ser i processen. Pedagogerna från båda verksamheter besitter en bred kunskap av de metoder som borde tillämpas för att övergångar för barn i behov av särskilt stöd genomförs så att dessa barn blir inkluderade i de nya lärandemiljöerna utifrån barnens tidigare erfarenheter, olika förutsättningar och behov.

Resultatet som framkommit i denna undersökning kan ha stor betydelse för hur ledning i förskola och skola, pedagoger, barnhälsovården och elevhälsan bör reflektera över och planera när de skapar de metoder och tillvägagångssätten för övergångar för barn i behov av särskilt stöd, nämligen, vilket ansvar ledningen har när det gäller resurser för pedagogerna; hur pedagogerna samverkar med varandra; vad Skolverkets och Socialstyrelsens policy och riktlinjer säger angående övergångar för barn i behov av särskilt stöd. Resultatet i denna studie kan också ha betydelse för vilken roll barnhälsovården och elevhälsan borde ha när det gäller övergångar för barn i behov av stöd. Denna roll borde koncentrera sig på att ge stöd innan och under övergångsprocessen till pedagogerna på förskolan, så att pedagogerna i samråd med specialpedagogen och vårdnadshavare får lämna viktig information till förskoleklass. När det gäller förskoleklass borde elevhälsan också vara involverad i hela övergångsprocessen eftersom de barnen som är i behov av särskilt stöd kommer till en ny och främmande miljö där de kommer att behöva stöd i form av anpassningar både i miljön och det didaktiska.

8 FRAMTIDA FORSKNING

Det tema som valts att undersökas är och kommer att vara ett tema som kan diskuteras utifrån olika perspektiv och metoder. Syfte med studien var att undersöka pedagogernas uppfattningar av de metoder som finns för övergångar för barn i behov av särskilt stöd och hur dessa övergångar fungerar för dessa barn. På grund av begränsad tid för denna studie blev det mest lämpligt att genomföra en kvalitativ studie utifrån en fenomenologisk ansats, där materialet samlades in genom kvalitativa samtalsintervjuer med relevanta respondenter inom både förskola och förskoleklass.

Vidare studier skulle exempelvis kunna göras utifrån en kvantitativ ansats, där man undersöker samma tema men istället använder sig av enkäter som metod för insamling av data. På så vis hade man kunnat nå en mycket större målgrupp av pedagoger. Det skulle kunna bli både spännande och givande att se vad en sådan studie skulle resultera i. En sådan studie hade även kunnat ge en förändrad möjlighet till generalisering.

Vidare studier hade också kunnat undersöka hur de centrala riktlinjerna för hur övergångar ska gå till och för hur dokumentation bör utformas för barn i behov av särskilt stöd, fungerar i övergångsprocessen, och om dessa riktlinjer används för att förtydliga, planera och genomföra övergångar. Det skulle då vara spännande om studien innefattade en större målgrupp för att se om resultatet gäller för flera skolor och förskolor. Det skulle kunna vara av betydelse med en sådan undersökning för att se om och hur dessa centrala riktlinjer fungerar. Om det exempelvis skulle visa sig att de centrala riktlinjerna för övergångar inte används för att förtydliga, planera och genomföra övergångar skulle man vidare kunna undersöka hur man skulle kunna få förskolor och skolor att använda sig av dessa i övergångsprocessen. Kanske en vidareutbildning om de centrala riktlinjerna då skulle vara aktuellt för pedagoger och ledning inom de båda verksamheterna. Inom denna studie har det visat sig att samtliga pedagoger och ledning inom de båda verksamheterna inte använder sig av de centrala riktlinjerna för att förtydliga, planera och genomföra övergångar. De centrala riktlinjerna för hur övergångar ska gå till i allmänhet och för barn i behov av särskilt stöd i synnerhet kan vara av stor betydelse för trygga och goda övergångar.

I en vidare studie skulle man även kunnat inta ett barns perspektiv eller ett barnperspektiv och intervjua barn angående deras övergång från förskola till förskoleklass. Som forskare hade man i en sådan undersökning exempelvis kunnat följa en övergångsprocess på en eller flera förskolor och skolor i form av observationer. En sådan studie hade kunnat vara givande för forskningen och för utvecklingen av arbetet med övergångar för barn i behov av särskilt stöd.

9 REFERENSER

- Ackesjö, H. (2014). *Barns övergångar till och från förskoleklass: Gränser, identiteter och (dis)kontinuiteter*. Diss. (sammanfattning), 2014. Växjö (hämtat: 2019-04-30). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:738484/FULLTEXT01.pdf>
- Ackesjö, H. (2015). *Den komplexa väven: Att organisera för barns övergångar till och från förskoleklass*. Nordisk Barnehageforskning - Nordic earlychildhoodeducationresearch journal (hämtat: 2019-05-07). <https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/download/1323/1338/>
- Ackesjö, H. (2018). *Skolförberedda barn - Barnförberedd skola? Vårdnadshavares perspektiv på sina barns övergång från förskola till förskoleklass*. Linnéuniversitetet. Kalmar (Hämtat: 2019-05-04). <https://journals.ucn.dk/index.php/cepra/article/view/264/241>
- Ahlberg, A. (2015). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik – att bygga broar*. Stockholm: Liber.
- Alatalo T., Meier J., & Frank E. (2014). *Överlämning från förskola till förskoleklass*. Högskolan Dalarna (Hämtat: 2019-05-04). <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:731077/FULLTEXT02.pdf>
- Bengtsson, J. (1999). *Med livsvärlden som grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, J. (2001). *Sammanflätningar – fenomenologi från Husserl till Merleau-Ponty*. Göteborg: Daidalos.
- Bragée, B.(2009). *Kroppens mening – Studier i psykosomatiska lösningar*. Doktorsavhandling i pedagogik vid Stockolms universitet. Stockholm: Pedagogiska institutionen.
- Danermark, B., Germundsson, P., Englund, U. & Löf, K. (2009). *Samverkan kring barn som far illa eller riskerar att fara illa. En formativ utvärdering av samverkan mellan skola, socialtjänst, polis samt barn- och ungdomspsykiatri*. Örebro: Örebro Universitet (Hämtat: 2019-10-08). <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a6586f7/1553961935035/pdf2242.pdf>
- Elvstrand, H. & Lago, L. (2108). *Samverkan och övergångar mellan förskola, fritidshem, förskoleklass och grundskola*. Linköpings universitet (Hämtat: 2019-05-07). https://www.researchgate.net/publication/326893646_Samverkan_och_overgangar_mellan_forskola_fritidshem_forskoleklass_och_grundskola
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, (Vol.4, [rev.] uppl.). Stockholm: Norstedts juridik.
- Hellblom-Thibblin, T. (2018). *Hinder och Utmaningar - Olika barns möten med nya miljöer vid pedagogiska övergångar*. I A. Garpelin, & G. Sandberg (Red.). Att förstå barns vägar till lärande under övergången frånförskola till skola. Mälardalen Studies in Educational Sciences No. 35., sida 27(Hämtat: 2019-10-01). <http://mdh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1245017&dswid=-3301>

- Hwang, P. & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur & Kultur
- Jakobsson, I-L. & Lundgren, M. (2013). *Samverkan kring barn och unga i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Johansson, E.M. (2016). *Det motsägelsefulla bedömningsuppdraget: en etnografisk studie om bedömning i förskolekontext*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2016. Göteborg (Hämtat: 2019-04-16). https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/46830/6/gupea_2077_46830_6.pdf
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Lutz, K. (2013). *Specialpedagogiska aspekter på förskola och skola. Möte med det som inte anses lagom*. Liber AB: Stockholm.
- Marlow, Christine R. (2005). *Research Methods for Generalist Social Work*. Belmont, California: Brooks/Cole-Thomson Learning.
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Olsson, S. (2015). Sekretessexpert Staffan Olsson svarar. *Elevhälsan.se – nätverksbyggaren med eleven i fokus*. Publicerat: 2015-02-12 (Hämtat: 2019-04-02). <https://www.elevhalsan.se/staffan/kravs-samtycke-fran-varnads-havare-vid-overgang.htm>
- Peters S., Hartley C., Rogers P., Smith J. & Carr M. (2009). *Supporting the transition from early childhood education to school: Insights from one Centre of Innovation project*. SET: Research information for teachers 2009: no. 3. New Zealand. (Hämtat: 2019-10-01) <https://www.nzcer.org.nz/nzcerpress/set/articles/supporting-transition-early-childhood-education-school-insights-one-centre>
- Sandberg, A. (2014). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur
- Sandberg, G. (2012). *På väg in i skolan Om villkor för olika barns delaktighet och skriftspråkslärande*. *Acta Universitatis Upsaliensis*. Studiadiadactica Upsaliensia 6. 220 pp. Uppsala (Hämtat: 2019-04-29). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:561240/FULLTEXT01.pdf>
- SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag Stockholm, Justitiedepartementet* (Hämtat: 2019-04-02). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/offentlighets--och-sekretesslag-2009400_sfs-2009-400
- SFS 2010:800. *Skollag* (Hämtat: 2019-04-02). http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- Skolverket, (2011). *Läroplanen för det grundskolan samt förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 2011*(rev. uppl.). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket, (2018). *Läroplanen för förskolan, Lpfö 98* (rev. uppl.). Stockholm: Skolverket.

- Skolverket. (2014). *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer: hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket (Hämtat: 2019-04-16).
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/stodmaterial/2014/overgangar-inom-och-mellan-skolor-och-skolformer?id=3355>Skolverket, (2018).
- Socialstyrelsen. (1995). *Barnomsorgen är för alla barn*. Allmänna råd från Socialstyrelsen 1995:2. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2013). *Samverka för barns bästa – en vägledning om barns behov från flera aktörer*. Stockholm: Socialstyrelsen (Hämtat: 2019-10-08).
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2013-8-1.pdf>
- Socialstyrelsen. (2014). *Vägledning för barnhälsovården* (Hämtat: 2019-04-02).
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19403/2014-4-5.pdf>
- Socialstyrelsen & Skolverket. (2016). *Vägledning för skolhälsovården* (Hämtat: 2019-04-12).
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20394/2016-11-4.pdf>
- SOU 2010:95. *Se, tolka och agera - om rätten till en likvärdig utbildning*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer (Hämtat: 2019-04-02).
<http://www.regeringen.se/49b719/contentassets/4349fe904fc6465b8d446936b93e337f/se-tolka-och-agera--om-ratten-till-en-likvardig-utbildning-hela-dokumentet-sou-201095>
- SOU 2016:94. *Saknad – uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Stockholm: Wolters Kluwers(Hämtat:2019-10-08).
<https://www.regeringen.se/48d4f6/contentassets/77af60bb1e264076b19e879d53d5b58a/saknad-uppmarksamma-elevers-franvaro-och-agera-sou-201694.pdf>
- Stukát S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sveriges Kommuner och landsting. (2013). *Vänd frånvaro till närvaro –guide för systematiskt skolnärvaroarbete i kommuner*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting (Hämtat: 2019-10-08) <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-947-8.pdf>
- Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Timperley, H., & Robinson, V. (2002). *Partnership: Focusing the relationship on the task of schoolimprovement*. I Peters S., Hartley C., Rogers P., Smith J. & Carr M. (2009). *Supporting the transition from early childhood education to school: Insights from one Centre of Innovation project*. SET: Research information for teachers 2009: no. 3. New Zealand. Wellington: New Zealand Council for Educational Research.
- Timperley, H., McNaughton, S., Howie, L., & Robinson, V. (2003). *Transitioning children from early childhood education to school: Teacher beliefs and transition practices*. *Australian Journal of Early Childhood*, 28 (2).

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer* (3. uppl.ed). Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (2019). *Förskoleklassen* (Hämtat: 2019-04-08).
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/08/skolplikt-fran-sex-ars-alder/>

Van Gennep, A. (1960). *The rites of passage*. Chicago: University of Chicago Press

Vetenskapsrådet. (2019). God forskningssed.(Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet
(Hämtat: 2019-03-20). https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/?_ga=2.156367931.1815185107.1514636699-687006263.1504190145

Vogler, P., Crivello, G. & Woodhead, M. (2008). *Early childhood transitions research: A review of concepts, theory, and practice*. Working Paper No. 48. The Hague: Bernard van Leer Foundation.

10 BILAGA - INTERVJUGUIDE

Berätta om din yrkeserfarenhet.

Hur länge har du arbetat som pedagog på förskola/skola?

Berätta hur ni arbetar med övergångar från förskola till förskoleklass på din arbetsplats.

Hur ser övergångsprocessen ut för barn i behov av särskilt stöd?

Vad anser ni vara viktigt att beakta i övergångsprocessen när det gäller barn i behov av särskilt stöd?

Hur arbetar ni med dokumentation av barnen?

Vilken information är viktig att ge/få vid en övergång?

När tycker du att sekretess är ett hinder/skydd för barnets bästa?

Berätta om hur ni samarbetar med förskola/skola i övergångsprocessen.

På vilket sätt ger ledningen möjlighet till samverkan mellan er pedagoger inom förskola och skola?

Hur ser samverkan ut med hemmet i övergångsprocessen?

Vilka framgångsfaktorer har du uppmärksammat vid övergångsprocessen för barn i behov av särskilt stöd?